

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Dla obszaru gmin:

Głuszyca, Jedlina – Zdrój,

Nowa Ruda, Pieszycy, Walim

Zaplanowana w perspektywie do 2023 roku

Jugowice, grudzień 2015

Wstęp

Niniejszy dokument jest wynikiem prac Lokalnej Grupy Działania „Partnerstwo Sowiogórskie” oraz wielu naszych mieszkańców, przedsiębiorców, radnych oraz sołtysów. Działalność nasza jest kontynuacją pracy w poprzednim okresie programowania, nasza nowa strategia oraz wyznaczone w niej kierunki są zbieżne z poprzednimi oraz gwarantują kontynuację zrównoważonego rozwoju opartego na zasobach lokalnych.

Ze względu na ograniczony budżet, nie wszystkie nasze problemy zostaną rozwiązane, a marzenia spełnione. Główne nasze staranie będą koncentrowały się na przedsięwzięciach prowadzących do większej samodzielności naszych partnerów w radzeniu sobie z problemami, wykorzystaniu szans na rozwój naszego regionu, jaki dostaliśmy od natury w postaci zasobów przyrodniczo – krajobrazowych, położenia i dorobku wielu pokoleń tworzących swoistość historyczno – kulturową Gór Sowich. Mamy nadzieję, że nasze partnerstwo w dużej mierze przyczyni się do rozwoju regionu. W tym celu konieczne jest zaangażowanie się nas mieszkańców. Góry w historii były barierą nie do przebycia, dla nas Góry Sowie stanowią potencjał, więc: *niech to co dzieli innych, nas łączy*.

Zarząd oraz Biuro LGD

Aleksandra Ignaszak, Tomasz Gromala, Paweł Szafran, Iweta Głód
przy współudziale Mieszkańców obszaru

Wymagania redakcyjne dokumentu, ograniczają jego objętość do 80 stron, wymusiło to wskazanie tylko najważniejszych problemów i pomysłów na jego rozwiązanie. W tekście zastosowano także następujące skróty:

Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Lokalna Strategia Rozwoju lub LSR

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie – Partnerstwo Sowiogórskie lub Lokalna Grupa Działania.

Spis treści

Wstęp.....	1
Rozdział I Charakterystyka LGD	4
1. Nazwa Lokalnej Grupy Działania oraz dane rejestrowe.....	4
2. Opis obszaru	4
3. Mapa obszaru LGD.....	6
4. Opis procesu tworzenia partnerstwa.....	7
5. Opis struktury LGD.....	8
6. Opis składu organu decyzyjnego LGD.....	9
7. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	10
8. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	10
Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR	12
Rozdział III Diagnoza – opis obszaru i ludności.....	15
1. Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR.....	15
2. Charakterystyka społeczna	16
3. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości	17
4. Opis rynku pracy.....	19
5. Działalność sektora społecznego.....	20
6. Problemy społeczne	21
7. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR.....	23
1. Opis zagospodarowania przestrzennego	24
2. Dziedzictwo kulturowe / zabytki	26
3. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz cenne przyrodniczo.....	29
Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych.....	35
Rozdział IV Analiza SWOT	38
Rozdział V Cele i wskaźniki.....	41
Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.....	50
Rozdział VII Plan działania	52
Rozdział VIII Budżet LSR	53
Rozdział IX Plan komunikacji.....	54
Rozdział X Zintegrowanie.....	56
Rozdział XI Monitoring i ewaluacja	62
Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	64
Wykaz wykorzystanej literatury	65
Załączniki do LSR.....	66
Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR	67
Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.....	68

Załącznik nr 3: Plan działania.....	72
Załącznik nr 4 Plan Komunikacji	75
Załącznik nr 5 Budżet	79

Rozdział I Charakterystyka LGD

1. Nazwa Lokalnej Grupy Działania oraz dane rejestrowe

- Nazwa: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Sowiogórskie”.
- Status prawny LGD: stowarzyszenie (powstało na podstawie art.15 ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz.427 oraz z 2008 r. Nr 98, poz.634).
- Stowarzyszenie zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 14 stycznia 2009 roku pod numerem KRS 0000321512.
- Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Dolnośląskiego

2. Opis obszaru

W skład obszaru planowanego do objęcia Lokalną Strategią Rozwoju, w ramach **Partnerstwa Sowiogórskiego** wchodzi obszar 5 gmin z południowej części Województwa Dolnośląskiego, położonych w masywie **Gór Sowich** stanowiącym jeden z elementów spójności terytorialnej obszaru.

Wykaz gmin wchodzących w skład obszaru planowanego do objęcia Lokalną Strategią Rozwoju /dane statystyczne: GUS, BDL, 31.12.2013/

Lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Ludność	Liczba miejscowości	Ludność /km ²
1	Głuszycza	62	8 917	6	144
2	Jedlina - Zdrój	17	5 000	1	287
3	Nowa Ruda	140	12 054	16	86
4	Pieszycze	64	9 626	1	151
5	Walim	79	5 707	9	72
	Razem	362	41 304	33	114

Wszystkie gminy w dużej części leżą w Górach Sowich, dzięki temu obszar tworzy zwartą przestrzeń wyraźnie wyodrębnioną z otoczenia. Pięć gmin należy do trzech powiatów. Teren o obszarze 362 km² zamieszkuje **41 304** mieszkańców /GUS, BDL, 31.12.2013/, obszar jest średnio zurbanizowanych i o znacznie mniejszym zaludnieniu /114/ niż Dolny Śląsk, na 1 km² /146/. Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego planowany do objęcia LSR, to zwarta przestrzeń położona w Sudetach Środkowych o podobnych cechach terenów górzystych i podgórskich. Przylega od strony południowej do granicy z Republiką Czeską. Ma wybitne wartości przyrodnicze i związane z przyrodą cechy krajobrazu i klimatu Sudetów Środkowych.

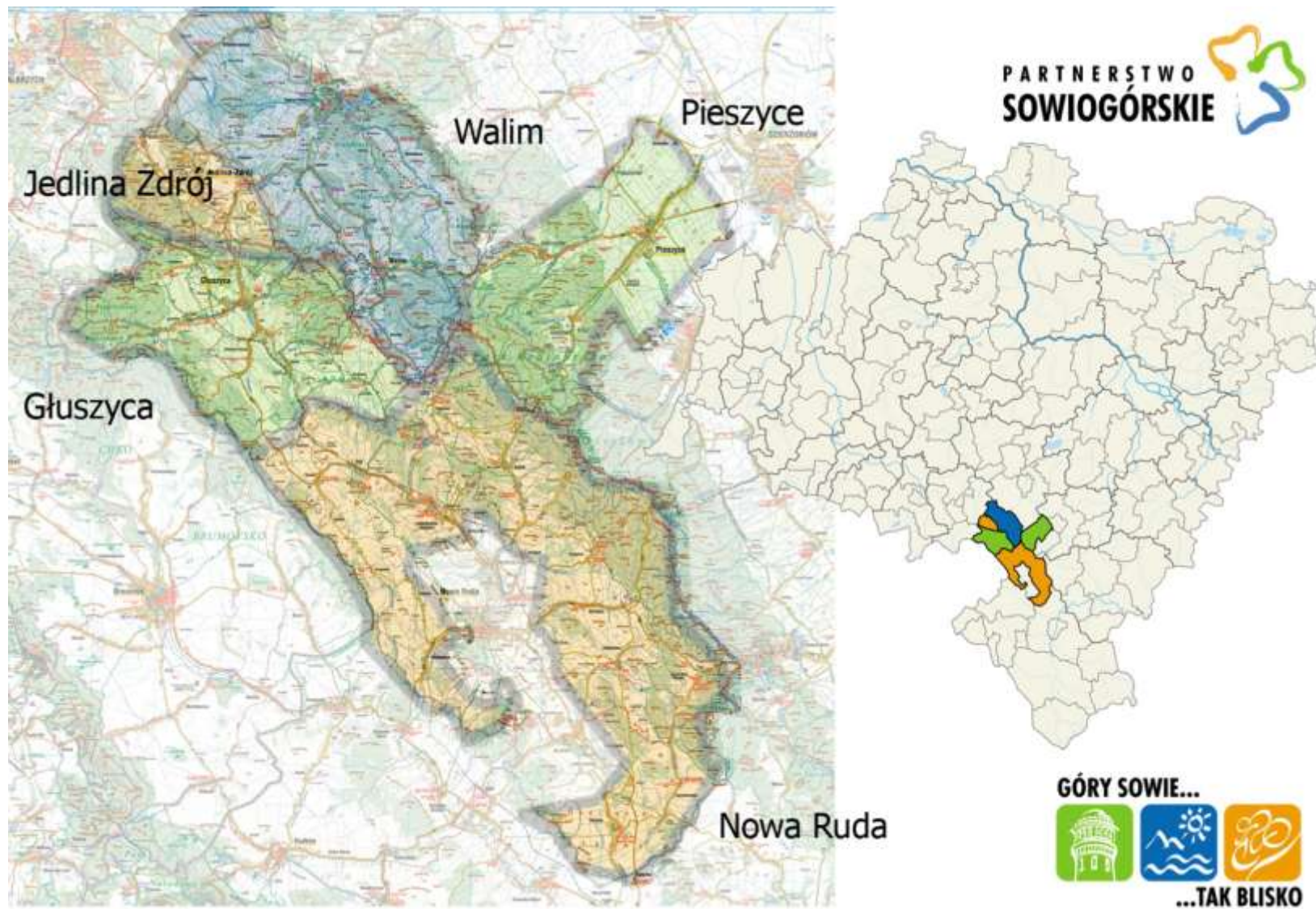
Obszar planowany do opracowania LSR **posiada duże walory i możliwości rozwoju turystyki oraz agroturystyki**. Wobec **likwidacji** wielu zakładów przemysłowych w całym

rejonie (zwłaszcza likwidacji przemysłu węglowego oraz lekkiego) i utraty znacznej części stanowisk pracy, **turystyka** ma do wypełnienia niezwykle istotną rolę w aktywizacji gospodarczej całego regionu. Będąc dziedziną interdyscyplinarną, turystyka powinna spełnić rolę "lokomotywy" dla wielu różnych branż, zarówno usługowych, jak i produkcyjnych. Góry Sowie pokrywa gęsta sieć szlaków turystycznych z wieloma atrakcjami takimi jak: kamienna wieża widokowa na Wielkiej Sowie, skałki z możliwością wspinaczki, Zamek Grodno w Zagórzcu Śląskim, zalew na rzece Bystrzyca, podziemne miasta hitlerowskie, z których dwa są dostępne dla zwiedzających: w Walimiu oraz w Głuszycy - Osówce. Zimą w Rzecze, Sokolcu, na przełęczy Jugowskiej, na Wielkiej Sowie oraz w Łomnicy działają wyciągi narciarskie o zróżnicowanym stopniu trudności tras. Znajdują się tu świetne tereny do uprawiania narciarstwa biegowego ze względu na sieć dróg leśnych poprowadzonych po poziomach na wysokości od 700 do 1000 m n.p.m., co w połączeniu z surowym - jak na taką wysokość gór - klimatem gwarantuje na długo dobre warunki śniegowe. Najdłuższy śnieg zalega na najwyższych położonych terenach (około 900 m n.p.m.). Latem tereny te są atrakcyjne zarówno dla turystów pieszych, jak i rowerowych. Rowerzyści mogą korzystać większości tras dostępnych zimą narciarzom biegowym. Poszukujący emocjonujących zjazdów po zboczach - mają zagwarantowane długie, strome i ciekawe zjazdy. **Góry Sowie są szczególnie atrakcyjnym miejscem na wyjazdy jednodniowe dla mieszkańców Wrocławia ze względu na niedużą odległość około 80 km - czyli 1,5 godzinną jazdę samochodem z centrum miasta.**

Specyfika obszaru i jego wewnętrzna spójność wynika z:

- **położenia geograficznego** – obszar obejmuje duże jednorodne jednostki geograficzne, jakim są w tym przypadku **Góry Sowie** stanowiące oś całego obszaru
- **uwarunkowań przyrodniczych**, obszar ma podobny klimat sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji na terenach górskich, budowa geologiczna ma też wpływ na lokalny mikroklimat,
z uwagi na takie uwarunkowania wykształciła się też specyficzna, swoista dla Gór Sowich fauna i flora, co ma wyraz w istniejących formach ochrony przyrody,
- **uwarunkowań historycznych**, związanych ściśle z budową geologiczną, to pozostałość po tradycjach górniczych, na całym obszarze znajdują się stare sztolnie, swoiste dla tego obszaru jest to, iż tutaj w okresie II wojny światowej powstały największe budowle podziemne, gdzie indziej niespotykane w takim rozmiarze, w tych uwarunkowaniach wyróżniających region jest też jego historyczna rola przy ważnych szlakach komunikacyjnych, co zaowocowało licznymi zamkami,
- **uwarunkowań społecznych** - determinacja w wyodrębnieniu się, jako regionu kojarzonego z **Górami Sowimi** i bycia regionem **sowiogórskim**, nastawionym na rozwój w oparciu o lokalne zasoby.

3. Mapa obszaru LGD

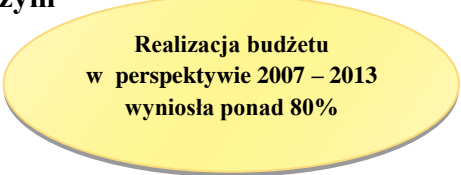
4. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Początki budowania Partnerstwa Sowiogórskiego sięgają 2005 roku. Wówczas zrodziła się idea zjednoczenia wszystkich, dla których obszar ten jest ważny i którzy chcieliby razem pracować nad jego rozwojem. Impulsem było wstąpienie Polski do Unii Europejskiej i przyniesiona z tamtej strony idea trójsektorowej współpracy w postaci Programu LAEDER+. Wiele spotkań, rozmów i porozumień doprowadziło do powstania Fundacji Sowiogórskiej. Niestety początkowa faza rozwoju partnerstwa i brak członkostwa ważnej dla tej sprawy Gminy Nowa Ruda, która została członkiem innej LGD związanej w powiecie kłodzkim, nie doprowadziło do udziału w tym programie. Fundacja działa nadal i swoją ideę zjednoczenia mieszkańców Gór Sowich chce zrealizować. Zaowocowało to w 2008 roku pracami nad ponownym przygotowaniem się do Programu LEADER na lata 2007-2013. Tym razem Gmina Nowa Ruda przystąpiła do LGD Partnerstwo Sowiogórskie i poparła ideę.

W efekcie tych starań stworzono partnerstwo, w którym znalazły swoje miejsce cztery gminy, kilkunastu przedstawicieli sektora społecznego (organizacje społeczne i osoby fizyczne), a także jednoosobowe firmy reprezentujące sektor gospodarczy. Grupa stworzyła podwaliny do rozwoju partnerstwa i pracowała nad dalszym zacieśnieniem współpracy wokół myśli przewodniej, jaką były dla niej Góry Sowie, ich mała ojczyzna. W 2008 roku rozpoczęto organizację Stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie. Prace zostały zakończone sukcesem i przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju zaplanowanej do realizacji w perspektywie do 2015 r. i złożeniem wniosku o wybór do realizacji Programu LAEDER. Strategia ta została z powodzeniem zrealizowana, co zachęciło Partnerstwo do dalszych działań w nowej perspektywie Programu Leader na lata 2014-2020. W 2015 roku zmienił się jednak obszar, który miałby zostać objęty programem rozwoju. Z LGD wystąpiła Gmina Stoszowice, jednakże Partnerstwo Sowiogórskie pozyskało nowych partnerów. Do Stowarzyszenia przystąpiła Gmina Jedlina - Zdrój i Pieszycy wraz z przedstawicielami z wszystkich sektorów z terenu, by wspólnie stworzyć niniejszą Lokalną Strategię Rozwoju i przygotować wniosek o jej wybór do realizacji w ramach programu Leader.

W nowej perspektywie PROW na lata 2014-2020 LGD Partnerstwo Sowiogórskie będzie kontynuować politykę prowadzoną w ramach osi Leader w PROW 2007-2013, ukierunkowując się na promowanie aktywności mieszkańców w kształtowaniu rozwoju obszaru objętego LSR z wykorzystaniem jego lokalnych zasobów. **Zarówno w perspektywie 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020 rozwój obszaru oparty jest na bogactwie przyrodniczym i kulturowym.**

Realizacja strategii LGD Partnerstwo Sowiogórskie w ramach PROW 2007-2013

Realizacja budżetu
w perspektywie 2007 – 2013
wyniosła ponad 80%

W latach 2009-2015 Lokalna Strategia Rozwoju realizowana była na terenie czterech gmin założycielskich /Głuszycza, Nowa Ruda, Stoszowice, Walim/. Za pośrednictwem LGD mieszkańcy, organizacje społeczne, przedsiębiorcy i samorządy zrealizowały szereg przedsięwzięć służących rozwojowi obszaru, wykorzystując kwotę blisko 4 mln zł przede wszystkim na realizację projektów z zakresu:

- odnowy i rozwoju wsi - małych projektów - tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw - projekt współpracy - funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja. **Lokalna Grupa Działania była koordynatorem projektu współpracy.**

Ogólnie w ramach Osi 4 Leader na lata 2007-2013 LGD Partnerstwo Sowiogórskie wykorzystało ponad 80% przyznanego budżetu. W ramach realizacji strategii do Partnerstwa wpłynęło ponad 130 wniosków, z których do realizacji wybrano 94 operacje. Ponadto, przez cały okres wdrażania LSR, biuro LGD prowadziło konsultacje dla beneficjentów oraz szkolenia związane z ogłaszanymi naborami.

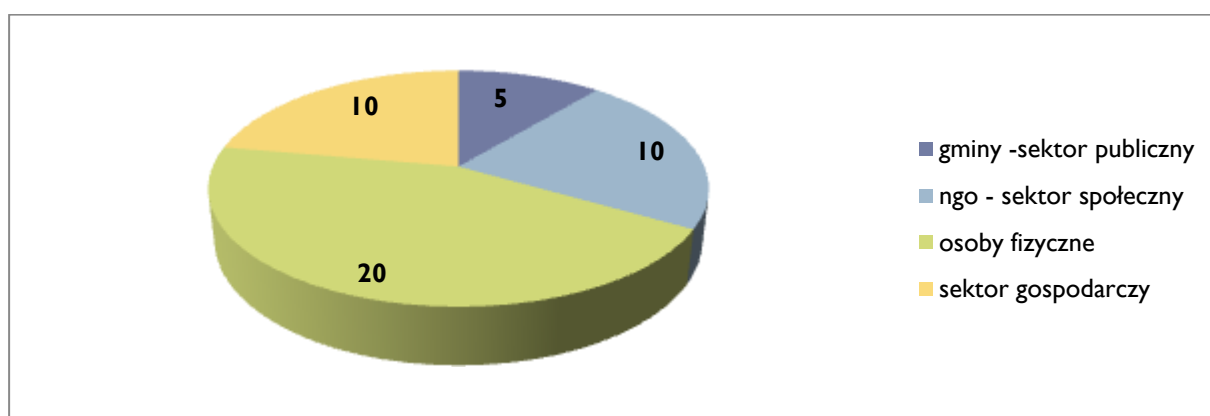
5. Opis struktury LGD

Strukturę Stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie zgodnie ze statutem tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro Stowarzyszenia.

Poniżej przedstawione są kompetencje organów stowarzyszenia.

□ **Walne Zebranie Członków** stanowi najwyższą władzę Stowarzyszenia. Odpowiedzialne jest przede wszystkim za uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, podejmowanie uchwał w sprawie zatwierdzenia i aktualizacji LSR, zatwierdzanie procedur i kryteriów wyboru operacji oraz wybór i odwołanie członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady, a także rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań finansowych tych organów oraz podejmowanie pozostałych decyzji przewidzianych w statucie.

Według stanu na dzień 28.12.2015 r., zgodnie ze statutem stowarzyszenia członkowie LGD dzielą się na członków zwyczajnych, wspierających i honorowych. wśród 45 członków zwyczajnych LGD mamy pięciu reprezentantów sektora publicznego (11%), sektor społeczny reprezentuje dziesięć organizacji społecznych (22%) - podobnie jak sektor gospodarczy (22%), natomiast mieszkańcy stanowią w Stowarzyszeniu największą dwudziestoosobową grupę (45%).

Wykres nr 1: Struktura członków zwyczajnych stowarzyszenia

Skład stowarzyszenia jest więc reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR oraz przyjętych kierunków działania:

sektor publiczny: reprezentują przedstawiciele gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia (wójtowie, burmistrzowie oraz ich zastępcy, a także przedstawiciele urzędów),

sektor gospodarczy: reprezentują przedstawiciele przedsiębiorstw oraz podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze objętym LSR,

sektor społeczny: reprezentują mieszkańcy obszaru objętego LSR, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie.

Zarząd stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie składa się z 3 – 6 członków, wybieranych i odwoływanych spośród osób fizycznych będących członkami Stowarzyszenia lub reprezentantami członków Stowarzyszenia – osób prawnych. Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia realizując cele statutowe, kieruje całokształtem działalności Stowarzyszenia (na podstawie uchwał WZC), a także reprezentuje Stowarzyszenie i kieruje jego bieżącą działalnością w okresie między Walnymi Zebraniem Członków.

Rada Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Sowiogórskie to organ, do którego kompetencji należy przede wszystkim **dokonywanie oceny projektów oraz wybór operacji**, które mają być realizowane w ramach LSR. Szczegółowy opis Rady znajduje się w kolejnym punkcie rozdziału.

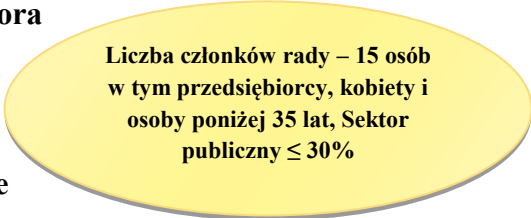
Komisja Rewizyjna jest organem, do którego podstawowych kompetencji należy kontrolowanie działalności Stowarzyszenia wnioskami pokontrolnymi oraz żądanie wyjaśnień), a także dokonywanie oceny pracy Zarządu.

Biuro Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, która zapewnia pełną obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Prowadzi bieżące sprawy LGD, między innymi poprzez inspirowanie i podejmowanie działań na rzecz Stowarzyszenia. Biuro działa zgodnie z regulaminem zatwierdzonym przez Zarząd Stowarzyszenia.

6. Opis składu organu decyzyjnego LGD

Organem decyzyjnym, rozumianym zgodnie z przepisami jest Rada składająca się od 10 do 15 osób wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie spośród członków Stowarzyszenia. Członkowie Rady wybierają spośród siebie Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego oraz sekretarza. Do wyłącznej kompetencji Rady należy **wybór operacji** zgodnie z art.34 ust.3 lit. b) i f) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r., które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie LSR.

Członkami Rady są przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego przy czym procentowy udział przedstawicieli sektora publicznego nie może przekraczać 30% ogólnej liczby członków, a żaden z sektorów nie może posiadać więcej niż 49% praw głosu w Radzie.

Liczba członków rady – 15 osób
w tym przedsiębiorcy, kobiety i
osoby poniżej 35 lat, Sektor
publiczny ≤ 30%

W skład Rady wchodzi przynajmniej:

- a. przedsiębiorca,
- b. kobieta,
- c. osoba poniżej 35 roku życia.

W 2016 roku, dla członków Rady, Zarządu oraz pracowników przewidziano szkolenia z zakresu procedur oceny i wyboru operacji.

7. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Decyzje Rady, w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem). Tryb głosowania określają procedury wyboru operacji. Warunkiem koniecznym dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest zagwarantowanie przedstawicielstwa każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Oddanie głosu w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD polega na wypełnianiu tabeli zawartej na „Karcie oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru” LGD, która jest odpowiednia do typu ocenianej operacji.

na poziomie podejmowania decyzji w Radzie, żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu.

Zarząd stowarzyszenia prowadzi ponadto rejestr interesów, bazujący na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego, rejestr jest aktualizowany przed każdym posiedzeniem Rady dotyczącym wyboru operacji. Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. Członek Rady lub jego reprezentant, który: jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę, zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze danej operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru, zgodnie z regulaminem Rady. Na podstawie deklaracji Przewodniczący Rady wraz z Sekretarzem Rady kontrolują, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie parytetów. Zastosowanie takich procedur gwarantuje, iż na poziomie podejmowania decyzji w Radzie, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu.

8. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Najważniejszymi dokumentem regulującymi funkcjonowanie stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie są: Statut stowarzyszenia, Regulamin funkcjonowania Rady LGD (organ decyzyjny) Regulamin funkcjonowania Zarządu Stowarzyszenia, oraz regulamin biura.

- Statut stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie

Reguluje najważniejsze kwestie przewidziane w Ustawie z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2015 poz.1393 z późn. zm): nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

Wskazuje ponadto organ nadzoru nad stowarzyszeniem, jakim jest Marszałek Województwa Dolnośląskiego, a także określa organ kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji,

zatwierdzania procedur i kryteriów wyboru operacji oraz zawiera uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji

Regulamin pracy Rady LGD Partnerstwo Sowiogórskie

Dokument zawiera przede wszystkim:

- szczegółowe kompetencje Rady,
- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń,
- szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji
- szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji,
- zasady protokołowania posiedzeń,

Regulamin funkcjonowania Zarządu stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie

Zawiera zapisy dotyczące:

- podziału zadań pomiędzy członków Zarządu,
- zasad podejmowania decyzji,
- zasad organizacji posiedzeń Zarządu,
- zasady protokołowania posiedzeń.

Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej stowarzyszenia LGD Partnerstwo Sowiogórskie

- szczegółowe kompetencje organu,
- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji,
- zasady prowadzenia działań kontrolnych,

Regulamin Biura stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie

Określa zasady funkcjonowania Biura, w tym:

- strukturę organizacyjną biura,
- podział zadań (oraz metody pomiaru) w zakresie doradztwa, animacji lokalnej i współpracy.

Inne dokumenty wewnętrzne, które regulują funkcjonowanie stowarzyszenia

Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu w Lokalnej Grupie Działania Partnerstwo Sowiogórskie, stanowiąca załącznik do LSR, zawierająca: elementy funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji; kryteria przeprowadzania ewaluacji LSR oraz działań LGD; elementy, które LGD zamierza monitorować; czas, sposób i okres objęty pomiarem; opis i metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz wykonywania zadań z zakresu animacji lokalnej i współpracy;

Polityka bezpieczeństwa danych osobowych stowarzyszenia Partnerstwo Sowiogórskie,

Karty opisu stanowisk pracy, zawierające szczegółowe opisy zadań na poszczególnych stanowiskach pracy, kwalifikacje i wymagania niezbędne do wykonywania powierzonych czynności oraz zakres odpowiedzialności i uprawnień przypisanych dla danego pracownika.

Na wszystkich stanowiskach w Biurze LGD (związanych ze świadczeniem doradztwa oraz animacji lokalnej i współpracy) określono metody pomiaru jakości świadczonych usług. Efektywność doradztwa świadczonego w Biurze, podlega bieżącej ocenie poprzez ewidencjonowanie ankiet monitorujących wypełnianych przez beneficjentów po etapie świadczenia usług – działania w tym zakresie opisano w załączniku nr 2 do LSR „Procedura dokonywania monitoringu i ewaluacji Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022.

Ponad połowa pracowników zatrudnionych w Biurze LGD posiada doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji zarówno dokumentu LSR, jak i wszelkich dokumentów o charakterze regionalnym lub lokalnym. Polityka szkoleniowa, przewiduje stały proces podnoszenia wiedzy i kwalifikacji zarówno pracowników Biura, jak i członków organów Stowarzyszenia.

Siedziba Biuro Stowarzyszenia LGD jest wyraźnie oznakowana. Na budynku umieszczono tablicę, na drzwiach lokalu widnieje informacja o godzinach pracy. Członkowie Zarządu, zgodnie z wymogami Statutu, posiadają odpowiednie kwalifikacje. W Biurze Stowarzyszenia jest ogólnie dostępna dokumentacja poświadczająca kwalifikacje i doświadczenie Członków Zarządu. Statut posiada zapis o zakazie łączenia funkcji w Zarządzie oraz Komisji Rewizyjnej, o niepozostawianiu w związkach małżeńskich, pokrewieństwie i podległości z tytułu zatrudnienia.

Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR

Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem wypracowanym, przy aktywnym udziale społeczności lokalnej. Powstała z wykorzystaniem trzech metod pracy nad strategią, tj.:

Eksperckiej - zaangażowanie różnego rodzaju ekspertów, w szczególności moderatorów czy analityków

Urzędniczej polega na wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji pracowników instytucji samorządowych (urzędy gmin tworzących obszar LGD Partnerstwo Sowiogórskie i podległe im jednostki)

Partycypacyjnej, jako kluczowej części całej metodologii. Polega ona na zaangażowaniu mieszkańców, wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji przedstawicieli społeczności lokalnej obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie (lokalnych liderów, przedstawicieli lokalnych organizacji społecznych i inicjatyw obywatelskich, przedsiębiorców, mieszkańców). Partycypacyjny charakter LSR wynika z ciągłego zaangażowania wszystkich interesariuszy dokumentu w proces powstawania kluczowych zapisów strategii. Proces budowania strategii nie opierał się tylko na danych wynikających ze danych statystycznych, ale również na pozyskiwaniu informacji z konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele głównych grup istotnych z punktu widzenia realizacji zapisów dokumentu: przedstawiciele wspólnot samorządowych, mieszkańcy obszaru LGD, członkowie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, przedsiębiorcy oraz lokalni wytwórcy.

W poszczególnych etapach prac nad LSR wykorzystano różnorodne metody partycypacji, angażując tym samym możliwie szerokie spektrum uczestników:

ETAP I - definiowania potrzeb i problemów (tzw. partycypacyjna diagnoza), wykorzystane instrumenty oraz metody: /sierpień – grudzień/

- Analiza dokumentów planistycznych oraz strategicznych
- Analiza danych statystycznych
- Ankieta elektroniczna CAWI (Computer-Assisted Web Interview) – wspomagany komputerowo wywiad w formie ankiety on-line.
- Ankieta audytoryjna – tożsama z ankietą elektroniczną, udostępniana w biurze LGD, miała na celu zebranie danych
- Punkt konsultacyjny w biurze LGD – miejsce, w którym interesariusze strategii mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi
- Warsztaty dialogu społecznego (warsztat strategiczny z przedstawicielami samorządów gminnych, członkami organów LGD, przedstawicielami sektora społecznego oraz gospodarczego)
- Otwarte spotkania warsztatowe (informacyjno-konsultacyjne), w spotkaniu mogli wziąć udział wszyscy zainteresowani mieszkańcy.

ETAP II – identyfikacji grup docelowych strategii, w tym grup defaworyzowanych - /wrzesień – grudzień/

Grupy docelowe LSR identyfikowano głównie w początkowej fazie prac nad strategią – w drodze analiz eksperckich (statystyka publiczna) oraz poprzez kluczowe dla procesu następujące metody partycypacyjne:

- Ankietę prowadzoną w formie elektronicznej CAWI
- Warsztaty dialogu społecznego
- Otwarte spotkania warsztatowe (informacyjno-konsultacyjne)

Etap III - Określanie celów i ich hierarchii /wrzesień – grudzień/

- Ankieta elektroniczna CAWI (Computer-Assisted Web Interview) – wspomagany komputerowo wywiad w formie ankiety on-line.
- Ankieta audytoryjna – tożsama z ankietą elektroniczną, udostępniana w biurze LGD, miała na celu zebranie danych
- Punkt konsultacyjny w biurze LGD – miejsce, w którym interesariusze strategii mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi
- Warsztaty dialogu społecznego (warsztat strategiczny z przedstawicielami samorządów gminnych, członkami organów LGD, przedstawicielami sektora społecznego, gospodarczego oraz **grup defaworyzowanych**)
- Otwarte spotkania warsztatowe (informacyjno-konsultacyjne), w spotkaniu mogli wziąć udział wszyscy zainteresowani mieszkańcy
- Nabór kart projektowych – interesariusze LGD zgłaszali przedsięwzięcia do realizacji na terenie LGD

ETAP IV - poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii /październik – grudzień/

- Otwarte spotkania warsztatowe (informacyjno-konsultacyjne)
- Otwarty nabór „kart projektowych”

- Ankietę prowadzoną w formie elektronicznej CAWI
- Warsztaty dialogu społecznego (warsztat strategiczny z przedstawicielami samorządów gminnych, członkami organów LGD, przedstawicielami sektora społecznego, gospodarczego oraz **grup defaworyzowanych**)
- Konsultacje e-mailowe z pracownikami i władzami LGD

ETAP V - formułowania wskaźników realizacji LSR, jako miar jej sukcesu /listopad – grudzień/

- Otwarty nabór „kart projektowych”
- Punkt konsultacyjny w biurze LGD
- Spotkanie fokusowe
- Spotkania indywidualne

Zapisy Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego zakładają bezpośrednie zaangażowanie społeczności lokalnej także w proces jej realizacji, w następujących etapach:

- Monitorowania i oceny realizacji strategii
- Aktualizacji strategii
- Opracowania i zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

W ramach konsultacji społecznych i posiadanych materiałów dokonano podziału wniosków w zależności od ich kategorii. Odnotowane problemy podzielono na dwie grupy:

Pierwsza grupa problemów skoncentrowana jest wokół kwestii związanych z jakością życia, stanem infrastruktury społecznej w tym rekreacyjnej i turystycznej oraz zbyt słabego wykorzystania zasobów lokalnych w rozwoju społeczno - gospodarczym obszaru.

Problemy i wyzwania:

- niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej w tym drogowej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturowej i sportowej
- zbyt małe środki na infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i sportową
- bezrobocie
- brak miejsc pracy zapewniających bezpieczeństwo socjalne
- niedostateczna oferta kulturalna dla mieszkańców
- niedostateczna oferta miejsc rekreacyjnych i rozrywki dla mieszkańców i turystów, a zwłaszcza dla rodzin i dzieci
- brak zakładów pracy, możliwości rozwoju handlu
- niedostateczna baza gastronomiczno – noclegowa
- niedostateczna reklama regionu, brak spójnej promocji Gmin w kontekście Gór Sowich – niewłaściwe formy reklamy
- niski poziom wykształcenia i wiedzy
- starzejące się społeczeństwo i emigracja ludzi młodych
- zanieczyszczenie środowiska poprzez używanie niewłaściwych paliw do ogrzewania mieszkań i domów
- biurokracja
- problemy społeczne (bieda, uzależnienia, alkoholizm, brak chęci do pracy, brak ciągłości dochodów)
- obostrzenia w obszarach chronionych
- brak własnych środków finansowych na realizację projektów

Druga grupą problemów ukazuje brak integracji społecznej i nieodpowiednią jej aktywność. Zintegrowanie mieszkańców, ich aktywność i zaangażowanie we własne sprawy, istotnie łączy się z odpowiedzialnością za swoją przestrzeń życia, środowisko przyrodnicze i posiadane dziedzictwo i pozwala na lepsze jego wykorzystanie w celach rozwojowych.

Problemy i wyzwania:

- słaba integracja społeczeństwa
- brak potrzeb wyższych
- mała świadomość społeczna, niewykształcone potrzeby więzi społecznych
- roszczeniowość
- brak produktu lokalnego, wytwórczości lokalnej dostatecznie wypromowanej
- brak oddolnych inicjatyw
- niechęć do przekwalifikowywania się i samokształcenia

Wyodrębniono również grupy beneficjentów do w szczególności skierowane będą działania przewidziane w LSR. Opis grup defaworyzowanych zawarto w rozdziale **III. DIAGNOZA**.

Rozdział III Diagnoza – opis obszaru i ludności

1. Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR

Na podstawie dostępnych źródeł oraz w wyniku przeprowadzonych analiz i konsultacji wyszczególniono następujące grupy defaworyzowane wymagające interwencji na obszarze Lokalnej Grupy Działania, są to: osoby młode do 30 roku życia, osoby powyżej 50 roku życia, oraz osoby bezrobotne. Główną barierą rozwojową wskazywaną podczas prac nad strategią jest problem niewystarczającej liczby miejsc pracy oraz niewystarczających dochodów prowadzący do migracji zarobkowych i odpływu młodych wykształconych mieszkańców. Problemy rozwojowe obszaru szerzej opisane w dalszej części diagnozy.

Grupa /problem/	Działania wpływające na rozwiązanie problemu
Bezrobotni wieku 50+ /ograniczony dostęp do rynku pracy, brak zaangażowania, zły stan zdrowia, niska samoocena/	Szkolenia w zakresie tworzenia miejsc pracy dla osób 50+ oraz ich potencjalnych pracodawców Pomoc dla osób tworzących miejsce pracy – premia punktowa w kryteriach wyboru operacji Warsztaty i szkolenia Działania aktywizacyjne,
Bezrobotni do 30 roku życia - osoby młode wkraczające na rynek pracy /ograniczony dostęp do rynku pracy, brak zaangażowania, brak wiedzy na temat możliwości prowadzenia działalności gospodarczej/	Szkolenia w zakresie tworzenia miejsc pracy dla osób młodych oraz ich potencjalnych pracodawców Pomoc dla osób tworzących miejsce pracy – premia punktowa w kryteriach wyboru operacji Działania aktywizacyjne,
Osoby pow. 50 roku życia /zły stan zdrowia, niska samoocena, brak odpowiedniej oferty kulturalnej, brak zaangażowania w działania społeczne/	Warsztaty i szkolenia Zajęcia podnoszące umiejętności Aktywizacja społeczne Działania aktywizacyjne, w tym prozdrowotne Wykorzystanie potencjału wiedzy osób doświadczonych
Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu ubóstwa /ograniczony dostęp do rynku pracy, brak zaangażowania, zły stan zdrowia, niska samoocena/	Aktywizacja społeczne Warsztaty i szkolenia Pomoc dla osób tworzących miejsce pracy – premia punktowa w kryteriach wyboru operacji Działania aktywizacyjne, w tym prozdrowotne

2. Charakterystyka społeczna

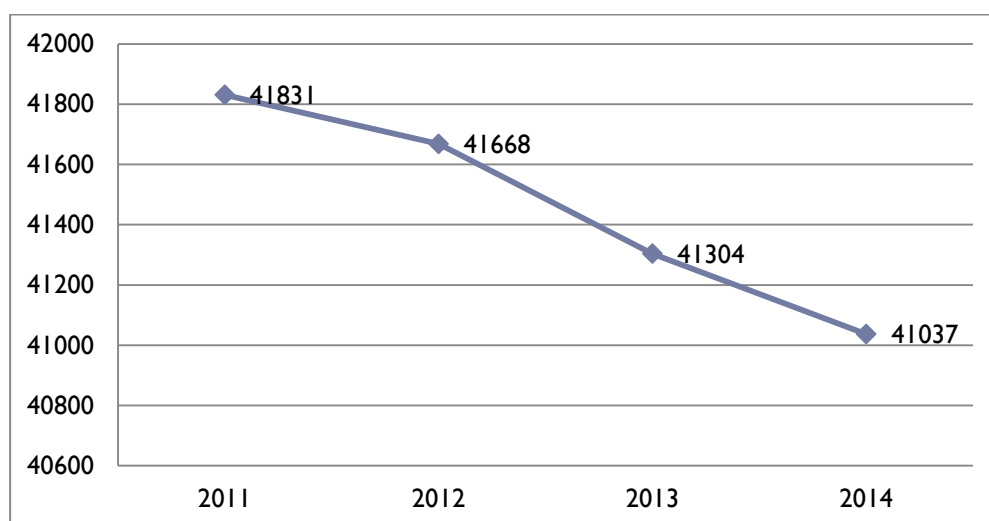
Wszystkie gminy w dużej części leżą w Górach Sowich, dzięki temu obszar tworzy zwartą przestrzeń wyraźnie wyodrębnioną z otoczenia. Pięć gmin należy do trzech powiatów, jednak stanowią wspólną atrakcyjną turystycznie i krajobrazowo przestrzeń Gór Sowich. Teren o obszarze 362 km² zamieszkuje **41 304** mieszkańców /GUS, BDL, 31.12.2013/, obszar jest średnio zurbanizowanych i o znacznie mniejszym zaludnieniu /114/ niż Dolny Śląsk, na 1 km² /146/.

Liczba mieszkańców
obszaru LGD
– 41 304

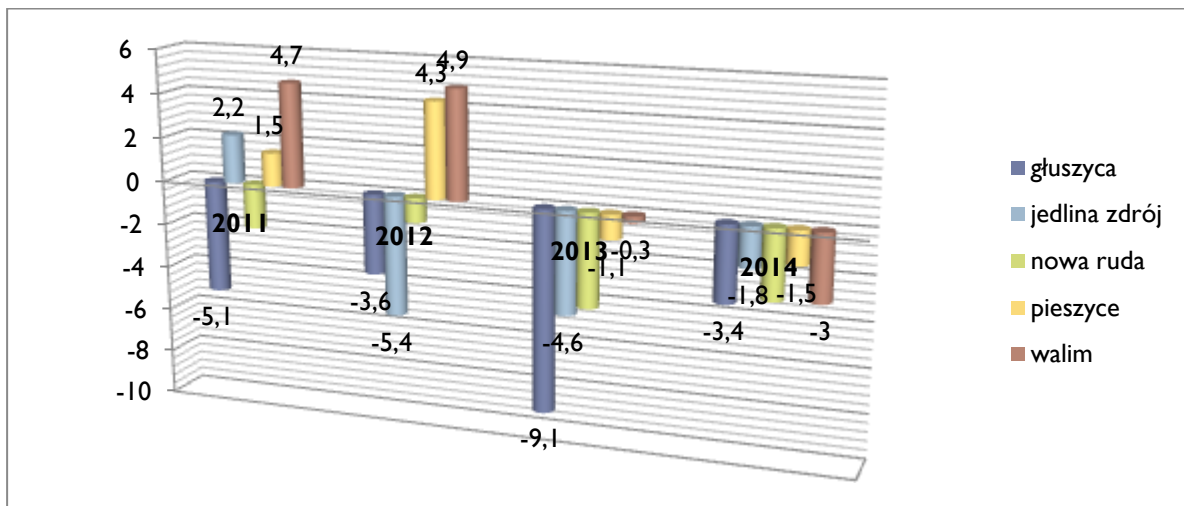
Wykaz gmin wchodzących w skład obszaru planowanego do objęcia Lokalną Strategią Rozwoju /dane statystyczne: GUS, BDL, 31.12.2013/

Lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Ludność	Liczba miejscowości	Ludność /km ²
1	Głuszyca	62	8 917	6	144
2	Jedlina - Zdrój	17	5 000	1	287
3	Nowa Ruda	140	12 054	16	86
4	Pieszycy	64	9 626	1	151
5	Walim	79	5 707	9	72
	Razem	362	41 304	33	114

Poniżej zamieszczony wykres obrazuje znaczący problem spadku liczebności obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego, spowodowane to jest zarówno ujemnym wskaźnikiem przyrostu naturalnego oraz ujemnym saldem migracji.

Wykres nr 2: Liczba mieszkańców obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie

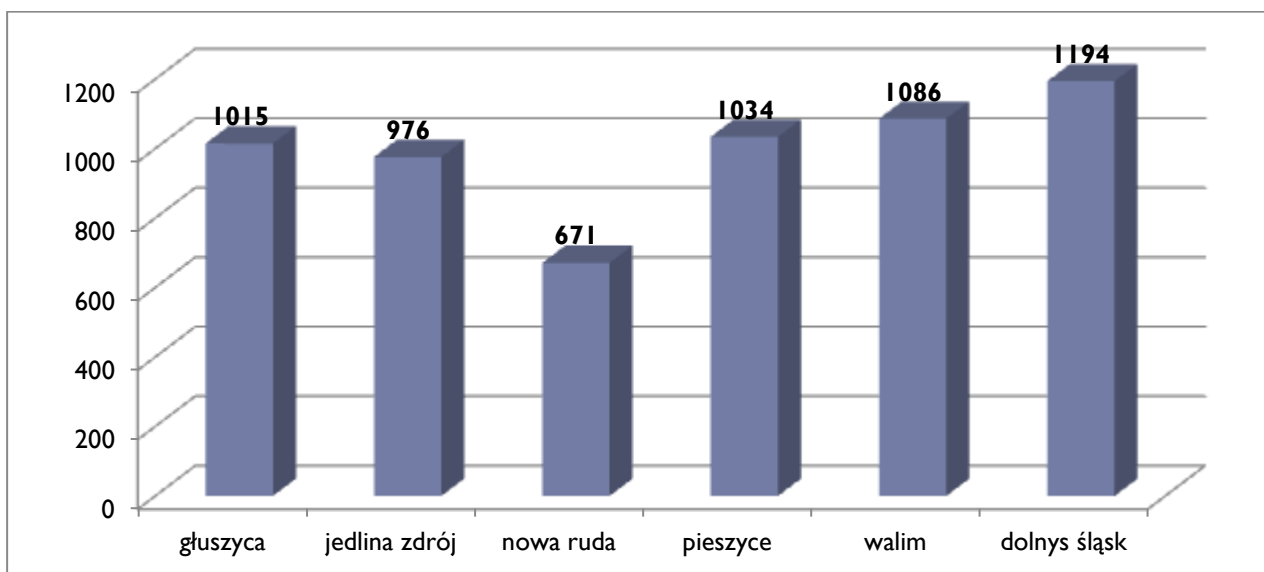

Wykres nr 3: Saldo migracji w gminach obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie

3. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Poszczególne gminy obszaru posiadają odrębne, indywidualne cechy rozwoju, jednak wszystkie dotknięte są upadkiem przemysłu i zahamowaniem rozwoju gospodarczego całego regionu, opartego głównie na przemyśle wydobywczym oraz lekkim.

Przedsiębiorczość na obszarze LGD jest na średnim poziomie, wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON przypadających na 10 tys. mieszkańców, ukazuje poziom niższy w całym obszarze LGD od średniego poziomu dla Dolnego Śląska.

Wykres nr 4: wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON przypadających na 10 tys. mieszkańców w gminach obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie

Głuszyca jest gminą dotkniętą upadkiem dużych zakładów przemysłowych, które dawały pracę ponad 50% mieszkańców w wieku produkcyjnym. Powstałe bezrobocie strukturalne na lata zepchnęło znaczną część mieszkańców do strefy korzystającej z pomocy socjalnej. Jednak korzystne położenie geograficzne i piękno otaczającej przyrody dają gminie duże możliwości rozwoju turystyki i agroturystyki. Według danych GUS w gminie na koniec 2013 r.

zarejestrowanych jest 905 podmiotów gospodarczych. Biorąc pod uwagę strukturę działających na terenie gminy podmiotów gospodarczych, możliwość pozyskania inwestorów z zewnątrz oraz potencjał w postaci korzystnego położenia geograficznego, słusznym wydaje się rozwój szeroko rozumianego przemysłu turystycznego na terenie gminy.

Gmina **Jedlina-Zdrój** jako miejscowość uzdrowiskowa ma ograniczone możliwości rozwoju przedsiębiorczości z uwagi na ochronę leczniczych naturalnych warunków klimatu, środowiska przyrodniczego i wydobywanych wód mineralnych. Dlatego też kierunki rozwoju przedsiębiorczości muszą uwzględniać ograniczenia zawarte w przepisach prawa i dokumentach określających możliwości funkcjonowania uzdrowiska i priorytety jego rozwoju. Stąd też z obszaru całego miasta przez wiele lat eliminowany był przemysł i usługi szczególnie uciążliwe dla uzdrowiska i jego naturalnych zasobów leczniczych a preferowane działalności sprzyjające i służące rozwojowi uzdrowiska, turystyki i rekreacji oraz innych niezbędnych dla prawidłowego zaspakajania potrzeb wspólnoty samorządowej.

Na terenie **Gminy Nowa Ruda**, na dzień 5 listopada 2015 r., aktywnie działających jest 360 podmiotów gospodarczych. Ilość podmiotów jest stała w stosunku do roku 2013 i 2014.

Zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności Gospodarczej, największa część, tj. 124 stanowią podmioty zajmujące się handlem hurtowym, detalicznym; naprawą pojazdów samochodowych. Następnie 89 podmiotów działa w zakresie usług budowlanych, 2 prowadzi usługi transportowe, 27 przedsiębiorstw działa w zakresie rolnictwa, leśnictwa łowiectwa i rybactwa. Na terenie gminy jest 25 zakładów zajmujących się przetwórstwem przemysłowym, kolejne 19 podmiotów zajmuje się opieką zdrowotną i pomocą społeczną. 18 podmiotów prowadzi działalność w zakresie profesjonalnym, naukowym i technicznym. Kolejną grupę 16-tu przedsiębiorstw stanowi działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W zakresie edukacji działa 13 podmiotów, natomiast 12 świadczy usługi z zakresu usług administrowania i działalności wspierającej. W zakresie pozostałej działalności działa 10 podmiotów, natomiast w zakresie działalności finansowej i ubezpieczeniowej 9 zakładów. Mniej liczne to prowadzące działalność w zakresie: kultury, rozrywki i rekreacji – 5 podmiotów, w zakresie Informacji i Komunikacji – 3 podmioty, wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz parę wodną - 2 podmioty oraz 1 podmiot działający w zakresie obsługi rynku nieruchomości.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz danych uzyskanych z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej za rok 2013 na terenie **Gminy Pieszyce** podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON było ogółem 995, z czego 97 w sektorze publicznym oraz 898 w sektorze prywatnym. W okresie 2009-2013 nastąpił wzrost zarejestrowanych nowych podmiotów. Najwięcej podmiotów prowadzi działalność gospodarczą w sekcji G, C, L .

Zgodnie z raportami zawartymi w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (w skrócie CEIDG) na terenie **Gminy Walim** na dzień 3 listopada 2015 roku zarejestrowane jest 236 podmiotów gospodarczych. Najwięcej, bo 58 świadczy różnego rodzaju usługi budowlane. Następnie 45 podmiotów działa, jako placówki handlowe zajmujące się sprzedażą hurtową bądź detaliczną, 20 podmiotów prowadzi różne usługi profesjonalne, w tym doradztwo. Na terenie gminy jest 18 zakładów produkcyjnych i 17 zakładów usługowych, 13 podmiotów prowadzi usługi transportowe. Mechaniką pojazdową, handlem zajmuje się 11 firm. Tyle samo jest placówek działających w zakresie usług hotelarskich, gastronomicznych. Po 10 podmiotów jest

zarejestrowanych w zakresie usług: leśnych, medycznych i edukacyjnych. Mniej liczne to prowadzące usługi turystyczne i rekreacyjne 5 podmiotów, 4 prowadzą usługi kulturalne, a po 2 informatyczne i z zakresu gospodarki odpadami.

4. Opis rynku pracy

Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego w znaczący sposób dotknięty został zmianami gospodarczymi zachodzącymi w Polsce na przełomie XX/XXI wieku. Od wielu lat boryka się z problemami przekształcenia obszaru z mocno zindustrializowanego w obszar atrakcyjny przyrodniczo i turystycznie.

Partnerstwo Sowiogórskie mieści się w obszarze „trójkąta”, którego wierzchołki oparte są na trzech ośrodkach gospodarczych Wałbrzych, Nowa Ruda, Dzierżoniów, dotkniętych upadkiem przemysłu w latach 90 ubiegłego wieku. Poszczególne gminy obszaru posiadają odrębne, indywidualne cechy rozwoju, jednak wszystkie dotknięte są upadkiem przemysłu i zahamowaniem rozwoju gospodarczego całego regionu, opartego głównie na przemyśle wydobywczym oraz lekkim.

Według danych z GUS na dzień 31.12.2013r. poziom bezrobocia dla całego obszaru LGD wyniósł 3198 zarejestrowanych bezrobotnych co stanowi 12 % stopy bezrobocia. Dominują wśród bezrobotnych osoby, które pozostają bez zatrudnienia od ponad roku. Według badania osoby pozostające bez pracy przez tak długi okres mają dużo większe problemy z ponowną adaptacją do warunków pracy niż pozostający bez pracy przez kilka miesięcy.

Liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR na dzień 31.12.2013 przekracza o 2,5% liczbę bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie dolnośląskim.

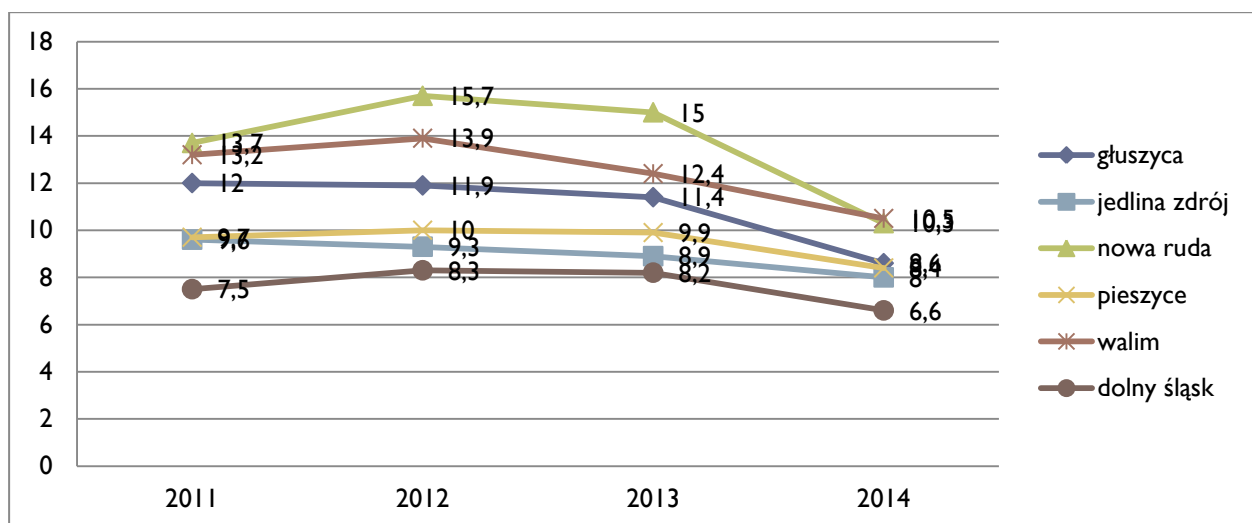
**Poziom stopy
bezrobocia na
obszarze LGD wynosi
12%**

Poniższy wykres ukazuje, że w ostatnich latach nastąpił spadek bezrobocia na obszarze LGD Partnerstwo Sowiogórskie, jednak nadal utrzymuje się tendencja wyższej stopy bezrobocia w obszarze LGD w stosunku do województwa dolnośląskiego, dlatego osoby bezrobotne zostały zakwalifikowane do grupy defaworyzowanej. Osoby pozostające długotrwale bezrobotne cechują się dodatkowo niskim poziomem wykształcenia oraz są zagrożone problemami społecznymi.

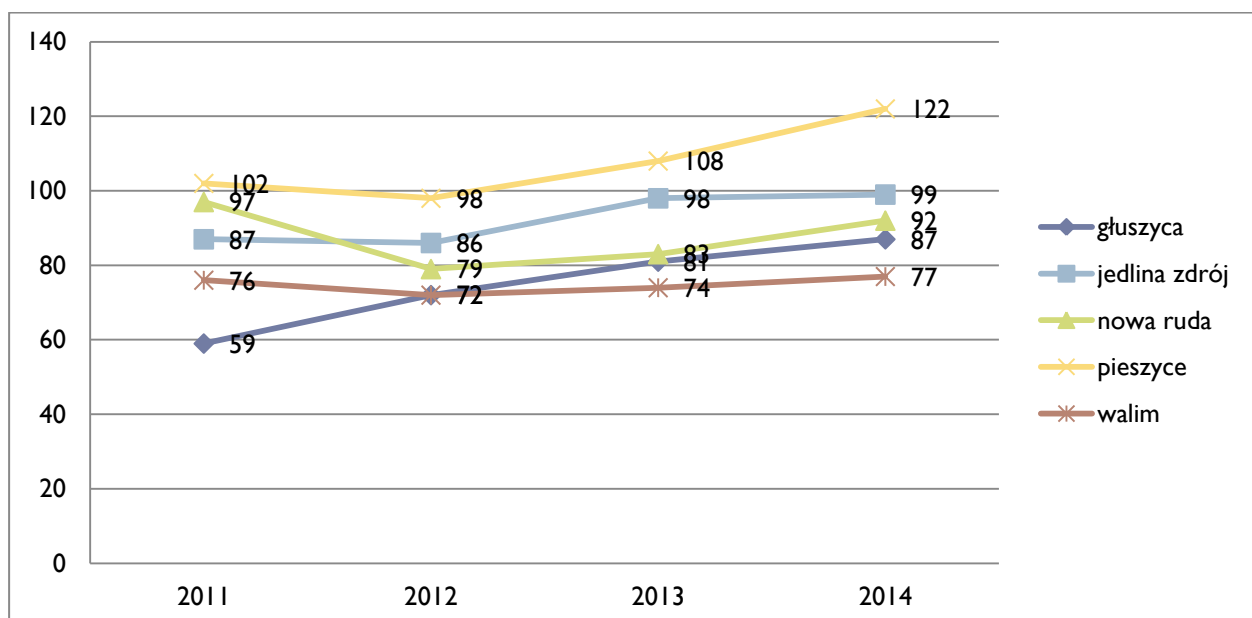
Poza lokalnym rynkiem pracy pozostają:

- Osoby długotrwale bezrobotne
- Osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych
- Osoby do 25 roku życia
- Osoby samotnie wychowujące dzieci
- Osoby 50 +
- Osoby po odbyciu kary w zakładzie karnym
- Osoby niepełnosprawne

Wykres ukazuje także tendencję do wyrównywania poziomu bezrobocia pomiędzy poszczególnymi gminami partnerstwa, gdzie wewnętrzne dysproporcje w 2012 roku pomiędzy gminami były znacząco większe aniżeli w roku 2014.

Wykres nr 5: Skala bezrobocia w gminach obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie

Wykres nr 6: Wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców w gminach obszaru LGD Partnerstwo Sowiogórskie

5. Działalność sektora społecznego

Na terenie Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Sowiogórskie działa 96 organizacji pozarządowych. Organizację zajmują się bezpieczeństwem, sportem, promocją zdrowia, szeroko rozumianą kulturą oraz integracją społeczności wiejskiej. Jednostki te realizują działania związane z aktywizacją mieszkańców, poprawą jakości życia na wsi, poprawą estetyki obszarów wiejskich, edukacją, promowaniem produktów lokalnych. Organizacje są na różnym poziomie rozwoju i przygotowania do procesu profesjonalizacji działań. Borykają się z problemami i przeszkodami, które często ograniczają możliwość realizacji misji społecznej w takim zakresie i zasięgu jaki odpowiadałby organizacjom.

Działalność społeczna skupiona jest także wokół form „nierejestrowych” jak Koła Gospodyń Wiejskich, grupy działające przy świetlicach wiejskich, sołtysach, lokalnych twórcach czy nieformalnych grupach takich jak „Zjednoczeni Pasją”

Organizacje pozarządowe w ramach realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju z działania „małe projekty” zostało wybranych do realizacji łącznie 19 projektów. Kwota dofinansowania wyniosła blisko 370 000 zł.

Mimo rosnącego zainteresowania życiem społecznym mieszkańców, nadal brakuje prostego i wystarczającego wsparcia finansowego dla organizacji społecznych. Wiele inicjatyw lokalnych mogących rozszerzyć ofertę kulturalną obszaru nie jest realizowanych ze względu na brak środków, lub brak umiejętności pozyskania tych środków.

6. Problemy społeczne

Problem ubóstwa na obszarze LGD dotyka nie tylko pojedyncze osoby, ale całe gospodarstwa domowe. Ubóstwo, rozumiane jako czyli brak środków materialnych do życia, bieda, niedostatek, wiąże się z problemami osób niepełnosprawnych, przewlekłe chorych, długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, osób starszych, którzy nie rozwiązują swoich problemów ze względu na ubóstwo (brak środków na zakup leków, żywności, opłaty mieszkaniowe). Często rodziny wielodzietne lub niepełne nie radzą sobie z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Brak wykształcenia, bieda, alkoholizm, niezaradność życiowa powoduje uzależnienie od pomocy społecznej.

Dane przekazane przez Ośrodek Pomocy Społecznej w **Głuszycy** na podstawie sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej sporządzonego za okres I-XII 2014 r. Ogólna liczba osób, którym w 2014 r. przyznano decyzją świadczenia z OPS: 437, liczba rodzin: 289, liczba osób w rodzinach: 604. Natomiast za okres I-XII 2013r. ogólna liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia z OPS wyniosła 527 z liczbą rodzin 341 i liczbą osób w rodzinach 741.

W **gminie Jedlina – Zdrój** w roku 2013 pomocą społeczną były objęte 133 rodziny, w skład których łącznie wchodziło 270 osób. W 2014r. liczba rodzin korzystających z usług Ośrodka Pomocy Społecznej wyniosła 130 rodzin, w tym 268 osób. W 2013r. 115 rodzinom przyznano świadczenie pieniężne, a w 2014 z tej pomocy skorzystało 111 rodzin. Świadczenia niepieniężne w 2013r. uzyskało 60 i analogicznie w roku kolejnym – 58 rodzin. Z posiłków skorzystało w 2013r. 103 i, a w 2014r. - 98 osób.

Głównymi powodami przyznawania pomocy społecznej było bezrobocie oraz ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, w mniejszym alkoholizm i bezradność wychowawca. W roku 2013 z powodu bezrobocia z pomocy skorzystało 188 osób, a z tytułu ubóstwa 167. W 2014 roku bezrobocie było przyczyną przyznania pomocy 169 osobom, natomiast z powodu ubóstwa Ośrodek Pomocy Społecznej przyznał decyzją świadczenia dla 167 osób. Powyższe dane wykazują minimalny spadek udzielonych świadczeń.

W procesie walki z problemem marginalizacji społecznej oraz wykluczenia z rynku pracy, jest między innymi prowadzona w Gminie Jedlina-Zdrój aktywna polityka zatrudnienia, której ważnym elementem są prace społecznie użyteczne. Ta forma zatrudnienia poza wsparciem finansowym dla ludzi w trudnej sytuacji życiowej, przynosi też inne korzyści. Aktywizuje zawodowo bezrobotnych, często będących bez pracy przez wiele lat.

Kolejny skutek, tych prac to reintegracja społeczna osób bezrobotnych, często wieloletnich klientów pomocy społecznej. Gminna polityka aktywizacji zawodowej oraz prowadzona przez pracowników socjalnych Ośrodka Pomocy Społecznej praca socjalna, w celu aktywizacji społecznej osób i rodzin, przyczyniają się zarówno do zmniejszenia liczby osób korzystających z pomocy społecznej jak i zmniejszenia kwot wypłacanych świadczeń.

Głównym problemem, z którym w ostatnich latach borykają się mieszkańcy **Gminy Nowa Ruda** jest wysokie bezrobocie. Poza oficjalnym i zarejestrowanym bezrobociem na terenie Gminy występuje tzw. bezrobocie ukryte, które tworzą osoby nieaktywne zawodowo. Według definicji GUS są to przeważnie osoby w wieku produkcyjnym pracujące wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym. Można również zauważyć rozpad tradycyjnej rodziny i jest to widoczne nie tylko w Gminie Nowa Ruda, ale w skali całego kraju, a co za tym idzie - wzrost liczby rodzin niepełnych. Te ostatnie są również wynikiem migracji zarobkowej jednego z rodziców. Skalę problemów społecznych w gminie przedstawiają liczby osób korzystających z różnych form pomocy społecznej. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2013 roku w gminie wyniosła 1183 osoby, w tym 589 kobiet, z tego z prawem do zasiłku odnotowano 197 osób, w tym 85 kobiet. Natomiast adekwatnie w 2014 roku liczba bezrobotnych to 894 osoby, w tym 460 kobiet, z tego z prawem do zasiłku 168 osób, w tym 88 kobiet.

Na terenie Gminy Nowa Ruda zwiększa się prawdopodobieństwo dotknięcia wykluczeniem społecznym, gdyż wiele osób posiada cechy charakterystyczne dla wyżej wymienionych grup społecznych. Skala zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego jest duża, jednak dzięki władzom Gminy, i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz współpracującymi z nimi jednostkami i organizacjami, zostało wprowadzone wiele form pozwalających na zapobieganiu dalszemu rozwojowi wymienionych zjawisk, jak i pomoc osobom znajdującym się w tej grupie ryzyka. W gminie został rozwinięty system wsparcia dla osób i rodzin wymagających specjalistycznej pomocy.

Głównymi problemami społecznymi **Gminy Pieszyce** jest ubóstwo i wykluczenie społeczne. Przyczynami ubóstwa są: bezrobocie w rodzinach gdzie jeden lub więcej członków rodziny pozostaje bez pracy, uzależnienia, niepełnosprawność, a także formy dyskryminacji na rynku pracy. Skalę problemów społecznych w gminie przedstawiają liczby osób korzystających z różnych form pomocy społecznej. Założyć można, że w najbliższych latach zasięg ubóstwa i wykluczenia społecznego w gminie Pieszyce utrzymywał się będzie na podobnym poziomie, stąd konieczność działań na rzecz walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2013 roku w gminie wyniosła 613 osób, w tym 295 kobiet, z tego z prawem do zasiłku odnotowano 116 osób, w tym 56 kobiet. Natomiast adekwatnie w 2014 roku liczba bezrobotnych to 515 osób, w tym 267 kobiet, z tego z prawem do zasiłku 107 osób, w tym 68 kobiet.

Głównymi problemami społecznymi **Gminy Walim** jest ubóstwo i wykluczenie społeczne. Przyczynami ubóstwa są: bezrobocie w rodzinach gdzie jeden lub więcej członków rodziny pozostaje bez pracy, uzależnienia, niepełnosprawność, a także formy dyskryminacji na rynku pracy. Można również zauważyć rozpad tradycyjnej rodziny i jest to widoczne nie tylko w Gminie Walim, ale w skali całego kraju, a co za tym idzie to wzrost liczby rodzin niepełnych. Skalę problemów społecznych w gminie przedstawiają liczby osób korzystających z różnych form pomocy

społecznej. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2013 roku w gminie wyniosła 461 osób, w tym 242 kobiety, z tego z prawem do zasiłku odnotowano 86 osób, w tym 44 kobiety. Natomiast adekwatnie w 2014 roku liczba bezrobotnych to 384 osoby, w tym 206 kobiet, z tego z prawem do zasiłku 72 osoby, w tym 41 kobiet.

7. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR

W skład obszaru planowanego do objęcia Lokalną Strategią Rozwoju, w ramach Partnerstwa Sowiogórskiego wchodzi obszar 5 gmin z południowej części Województwa Dolnośląskiego, położonych w masywie Gór Sowich stanowiącym jeden z elementów spójności terytorialnej obszaru.

Wszystkie gminy w dużej części leżą w Górach Sowich, dzięki temu obszar tworzy zwartą przestrzeń wyraźnie wyodrębnioną z otoczenia. Pięć gmin należy do trzech powiatu. Teren o obszarze 362 km² zamieszkuje 41 304 mieszkańców /GUS, BDL, 31.12.2013/, obszar jest średnio zurbanizowanych i o znacznie mniejszym zaludnieniu /114/ niż Dolny Śląsk, na 1 km² /146/.

Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego planowany do objęcia LSR to zwarta przestrzeń położona w Sudetach Środkowych o podobnych cechach terenów górzystych i podgórskich. Obszar przylega od strony południowej do granicy z Republiką Czeską. Obszar ma wybitne wartości przyrodnicze i związane z przyrodą cechy krajobrazu i klimatu Sudetów Środkowych.

Obszar planowany do opracowania LSR posiada duże walory i możliwości rozwoju turystyki oraz agroturystyki. Wobec likwidacji wielu zakładów przemysłowych w całym rejonie (zwłaszcza likwidacji przemysłu węglowego oraz lekkiego) i utraty znacznej części stanowisk pracy, turystyka ma do wypełnienia niezwykle istotną rolę w aktywizacji gospodarczej całego regionu. Będąc dziedziną interdyscyplinarną, turystyka powinna spełnić rolę "lokomotywy" dla wielu różnych branż, zarówno usługowych, jak i produkcyjnych. Góry Sowie pokrywa gęsta sieć szlaków turystycznych z wieloma atrakcjami turystycznymi. Góry Sowie są szczególnie atrakcyjnym miejscem na wyjazdy jednodniowe dla mieszkańców Wrocławia ze względu na stosunkowo niedużą odległość około 80 km - czyli 1,5 godziną jazdę samochodem z centrum miasta.

Specyfika obszaru i jego wewnętrzna spójność wynika z:

- **położenia geograficznego** – obszar obejmuje duże jednorodne jednostki geograficzne, jakim są w tym przypadku Góry Sowie stanowiące oś całego obszaru
- **uwarunkowań przyrodniczych**, obszar ma podobny klimat sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji na terenach górskich, budowa geologiczna ma też wpływ na lokalny mikroklimat, z uwagi na takie uwarunkowania wykształciła się też specyficzna, swoista dla Gór Sowich fauna i flora, co ma wyraz w istniejących formach ochrony przyrody,
- **uwarunkowań historycznych**, związanych ściśle z budową geologiczną to pozostałość po tradycjach górniczych, na całym obszarze znajdują się stare sztolnie, swoiste dla tego obszaru jest to iż tutaj w okresie II wojny światowej powstały największe budowle podziemne, gdzie indziej nie spotykane w takim rozmiarze, w tych uwarunkowaniach wyróżniających region jest też jego historyczna rola przy ważnych szlakach komunikacyjnych, co zaowocowało licznymi zamkami,

- **uwarunkowań społecznych** - determinacja w wyodrębnieniu się jako regionu kojarzonego z Górami Sowimi i bycia regionem sowiogórskim, nastawionym na rozwój w oparciu o lokalne zasoby

1. Opis zagospodarowania przestrzennego

Wszystkie gminy w dużej części leżą w Górach Sowich, dzięki temu obszar tworzy zwartą przestrzeń wyraźnie wyodrębnioną z otoczenia. Pięć gmin należy do trzech powiatów, cztery gminy należą do Aglomeracji Wałbrzyskiej. Teren o obszarze 362 km² zamieszkuje 41 304 mieszkańców /GUS, BDL, 31.12.2013/, obszar jest średnio zurbanizowanych i o znacznie mniejszym zaludnieniu /114/ niż Dolny Śląsk, na 1 km² /146/.

Gmina Głuszyca jest położona w południowej części województwa dolnośląskiego, w powiecie wałbrzyskim, przy granicy z Republiką Czeską. To gmina miejsko - wiejska w całości położona na terenie górskim o powierzchni 6192 ha. Obok miasta Głuszyca do gminy należy 5 sołectw: Głuszyca Górna, Grzmiąca, Łomnica, Kolce, Sierpnica. W sposób naturalny ukształtowały się dwa układy funkcjonalne: układ terenów wiejskich skupiony wokół układu miasta. W strefie miejskiej można wyróżnić: centrum miasta pełniące funkcję administracyjną i usługową, osiedla zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej, tereny przemysłowe, tereny wypoczynkowo-rekreacyjne i obszary rolnicze. W strefie terenów wiejskich pozostała niewielka ilość gospodarstw rolnych, które coraz częściej przekształcają się w gospodarstwa agroturystyczne. Pozostałe tereny to wyłączone spod zabudowy obszary gospodarki leśnej, parku krajobrazowego i użytki rolne. Głuszyca jest dobrze skomunikowana z miejscowościami ościennymi leżącymi po stronie polskiej. Z Jedliną-Zdrój i Nową Rudą jest połączona drogą wojewódzką nr 381, z Walimiem drogą nr 383, z Mioszowem drogą nr 380. Niestety brak jest bezpośredniego połączenia drogowego z czeskim Broumovem. Odległości do ważnych węzłów komunikacyjnych są niewielkie.

W strukturze użytkowania terenów gminy **Jedlina – Zdrój** dominuje przestrzeń leśna (ponad 49% powierzchni) w większości stanowi ona Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich. Przestrzeń rolnicza zajmuje około 35% powierzchni gminy, gdzie największy udział mają trwałe użytki zielone 68% areалу rolniczego, grunty orne 27% a reszta użytków rolniczych jako sady (5%). Tereny osadnicze aż w 47% są terenami mieszkaniowymi a około 34% przestrzeni osadniczej stanowią zurbanizowane grunty niezabudowane oraz inne grunty zabudowane. Wśród terenów osadniczych należy również wyszczególnić udział przestrzeni przemysłowej, której na terenie gminy jest znacznie mniej niż innych terenów, bo zaledwie 8,8% jednak najmniejszy udział mają tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, zajmujące około 5,4% powierzchni terenów osadniczych. Średnia gęstość zaludnienia gminy wynosi 2,86 mieszkańca/ha, tj. 286 osób/km². Gęsto zaludniona jest centralna, północno - zachodnia oraz wschodnia część gminy, natomiast znikomym zaludnieniem cechuje się zalesiona część gminy.

Plan zagospodarowania przestrzennego miasta zakłada, iż wynikiem dalszego rozwoju osadnictwa będzie zagęszczanie istniejącej, ukształtowanej historycznie sieci osadniczej. Tereny przeznaczone pod dalszą zabudowę mieszkaniową zlokalizowane są głównie w rejonie Suliszowa, Jedlinki i Glinicy. Tereny usługowe i nieuciążliwą dla środowiska uzdrowiskowego produkcję, przewidziane są poza strefą szczególnej ochrony uzdrowiskowej w rejonach wymienionych wyżej.

Na terenie gminy **Nowa Ruda** obowiązuje 21 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Łącznie zajmują one powierzchnię około 20,5 km², stanowiącą około 14% powierzchni całej gminy.

Miasto Pieszycy wchodzi w skład aglomeracji miejskiej Dzierżoniów – Bielawa – Pieszycy. Położone jest w powiecie dzierżoniowskim, w województwie dolnośląskim. Graniczy od wschodu z miastem Bielawa i Dzierżoniów, od północy z gminą Dzierżoniów od zachodu z gminą Świdnica (powiat świdnicki) i gminą Walim (powiat wałbrzyski), od południa z gminą Nowa Ruda (powiat kłodzki). Powierzchnia Pieszycy wynosi około 63,6 km². W granicach miasta znajduje się 5 dzielnic (stanowiących dawne miejscowości), w tym 4 sołectwa. Strukturę funkcjonalno - przestrzenną miasta tworzy historycznie ukształtowany zwarty układ zabudowy miejskiej miejscowości Pieszycy zlokalizowany wzdłuż Pieszyczego Potoku oraz oddalone od centrum jednostki osadnicze stanowiące odrębnie ukształtowane dawne wsie: Piskorzów i Bratoszów (w części przedgórskiej), Kamionki, Rościszów, Lasocin, Potoczek i Padole (w części górskiej). Miasto Pieszycy tworzy sieć ulic obszaru centralnego oraz cztery sołectwa: Bratoszów, Kamionki, Piskorzów i Rościszów. Główne osie komunikacyjne miasta stanowią ulice: Świdnicka, Kościuszki, Ogrodowa, Kopernika, która przechodzi w ulicę Kamionki, dalej w kierunku Nowej Rudy. Miasto posiada charakter pasmowy powstały na skutek transformacji dawnych wsi łańcuchowych rozwijających się wzdłuż głównych cieków wodnych. Centralna część miasta położona jest na stosunkowo płaskim terenie. Zwarta zabudowa zlokalizowana jest na wysokości około 260 – 360 m n.p.m. i posiada różnorodny charakter pod względem stylu architektonicznego, wieku, gabarytów, rozplanowania oraz przeznaczenia. Dominują budynki z przełomu XIX/XX wieku (I – II kondygnacyjne), w większości w złym stanie technicznym. W centralnej części miasta przeważa zabudowa o charakterze miejskim z dużym udziałem budynków willowych i przemysłowych. Na pozostałych terenach występuje głównie zabudowa o charakterze podmiejskim i wiejskim. Na tle panoramy Pieszycy dominują wieże kościelne i kominy fabryczne dawnej zabudowy przemysłowej. Istotnym czynnikiem degradującym krajobraz miasta jest zwarta zabudowa blokowa wielorodzinną powstała w latach 60 – 70 XX wieku. Przez teren Pieszycy przebiega droga wojewódzka nr 383 biegnąca z Dzierżoniowa w kierunku Walimia i Wałbrzycha. Wokół terenów zabudowanych rozciągają się obszary użytkowane rolniczo z dużym udziałem łąk. W części południowo – zachodniej zbocza Gór Stołowych porastają lasy świerkowo – bukowe regla dolnego. Pieszycy posiadały przemysłowy charakter przejawiający się dużą ilością zabudowy poprodukcyjnej. Obecną funkcją wiodącą miasta jest mieszkalnictwo oraz w mniejszym znaczeniu usługi (w tym usługi związane z turystyką i rekreacją).

Gmina **Walim** należy do Powiatu Wałbrzyskiego w Województwie Dolnośląskim. Położona w Górach Sowich oraz Górach Czarnych (Góry Wałbrzyskie) w zlewni wód Bystrzycy, Walimki, Jaworzynki, Młynówki oraz Sowiego Potoku, zajmuje powierzchnię 79 km². W skład gminy wchodzi 9 sołectw: Walim, Dziećmorowice (z integralnymi częściami wsi: Stary i Nowy Julianów), Glinno, Jugowice, Michałkowa, Niedźwiedzica, Olszyniec (z integralną częścią wsi Podlesie), Rzecznica, Zagórze Śląskie.

Obszar Gminy Walim, mimo stosunkowo niedużej powierzchni, cechuje się bardzo urozmaiconą rzeźbą terenu i dużym zróżnicowaniem wysokości. Najwyższy punkt na terenie gminy, poniżej wierzchołka Wielkiej Sowy (1015 m n.p.m.), znajduje się na wysokości około 975 m n.p.m., zbliżoną wysokość osiąga także kulminacja Małej Sowy (972m n.p.m.). Najniżej znajduje się dno doliny Bystrzycy poniżej zapory wodnej Jeziora Bystrzyckiego, położone na wysokości około

310m n.p.m. Wysokości względne we wschodniej, najwyższej części gminy dochodzą do 400 m, w części zachodniej są dużo niższe, do 200m.

Pod względem budowy geologicznej obszar Gminy Walim położony jest w obrębie dużej i bardzo ważnej jednostki strukturalnej Sudetów – bloku Sowiogórskiego, zwanego także krą sowiogórską. W masywie sowiogórskim dominują gnejsy, obecne w różnych odmianach i współwystępujące z migmatytami.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego obejmujące obszary gminy Walim głównie skupione są na przeznaczaniu terenów pod zainwestowanie wiejskie tj. zabudowę mieszkaniową jednorodziną, usługową, rekreacyjną. Pozostałe parcele to obszary dróg, wód, oraz terenów rolno - leśnych i zieleni.

Położenie geograficzne jest dużym atutem Gminy Walim. Jej korzystny mikroklimat, warunki krajobrazowe i ich różnorodność oraz ciekawe ukształtowanie terenu pozwalają na prowadzenie działalności turystyczno - rekreacyjnej przez cały rok.

2. Dziedzictwo kulturowe / zabytki

Gmina Głuszycza jest niezwykle bogata w zabytki. Na liście Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu znajduje się 239 zarejestrowanych obiektów na terenie Miasta i sołectw. Są to głównie budynki mieszkalne z drugiej połowy XIX w. i z początku XX w., pałace, wille, dwory, obiekty sakralne, ale także infrastruktura techniczna (np. wiadukt kolejowy nad ul. Kłodzką). Na szczególne wyróżnienie zasługują: ruiny zamku Rogowiec z XIII w. w Grzmiącej, drewniany kościół filialny z XVI w. pw. Narodzenia NMP w Grzmiącej, drewniany kościół filialny z XVI w. pw. Matki Bożej Śnieżnej w Sierpnicy, kościół filialny z XVI w. pw. Wniebowzięcia NMP w Głuszycy Górnej, kościół parafialny z I połowy XVIII w. pw. NMP Królowej Polski w Głuszycy, dawna gospoda „Pod Jeleniem” położona w Głuszycy przy ul. Grunwaldzkiej 44, pałac fabrykanta położony w Głuszycy przy ul. Grunwaldzkiej 21, pałac, obecnie dom mieszkalny, położony przy ul. Grunwaldzkiej 41, tkalnia mechaniczna w Kolcach, Cmentarz Ofiar Faszyzmu w Kolcach, cmentarze ewangelickie w Łomnicy i w Sierpnicy, dom mieszkalny przy ul. Spółdzielców 2 w Grzmiącej. Niestety wiele zabytków jest zaniedbanych i wymaga remontu. Pełen wykaz zabytków znajduje się na stronie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu: <http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>.

Na terenie gminy **Jedliny – Zdrój** w rejestrze Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisane są 22 zabytki. To 7 nieruchomości stanowiących obecnie domy mieszkalne, 5 obiektów użyteczności publicznej, pałac, parki i oficyna Kompleksu Pałacowego „Jedlinka”, oraz dworce kolejowe.

Ponadto do ewidencji zabytków wpisane są 144 zespoły i obiekty o istotnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Większość tych obiektów, 84 to domy mieszkalne, poza tym 20 to zabudowania użyteczności publicznej, wille 13 obiektów, 10 stanowią budynki przemysłowe i magazynowe, pozostałe to cmentarze, wiadukty, kościoły, oficyny, obory, park, dworzec i wieża ciśnień. Do pozostałych cennych kulturowo atrakcji można zaliczyć:

- kultura regionu jak: stroje ludowe, kuchnia regionalna, rzemiosło artystyczne, historia, legendy, muzyka,
- wydarzenia kulturalne, sportowe (jednorazowe bądź cykliczne),
- ludzie i osobowości, postacie historyczne bądź działające w czasie obecnym.

Dziedzictwo kulturowe **Gminy Nowa Ruda** to efekt wieloletnich procesów związanych z napływem kolejnych grup ludności, ich zwyczajów i tradycji, przenoszonych na nowy grunt i budujących nową tożsamość. Dzisiejsi mieszkańcy Gminy to w dużej mierze potomkowie polskich osadników z różnych rejonów dawnej II Rzeczypospolitej oraz Europy Zachodniej.

Świadectwem kultury materialnej dawnych mieszkańców są funkcjonujące do dziś domy, kościoły, budynki użyteczności publicznej, wybrane obiekty infrastruktury turystycznej oraz szlaki komunikacyjne. To wszystko, oprócz atrakcyjnego położenia geograficznego, składa się na atrakcyjność gminy.

Najbardziej charakterystyczne obiekty Gminy Nowa Ruda to:

Zespół pałacowo – parkowy w Bożkowie – zabytkowy pałac z XVI w. zbudowany przez Hrabiego von Magnis. Rezydencja barokowo – klasycystyczna z wieżami od strony północno-wschodniej i północno-zachodniej. Do pałacu przylega park z okazałymi drzewami.

Kościół św. Piotra i Pawła w Bożkowie – wybudowany w latach 1704 – 1708, jednonawowy z zakończonym półkoliście prezbiterium; wewnątrz charakterystyczna ambona w kształcie łodzi, z baldachimem w postaci żagla z 1780r.

Kościół parafialny św. Bartłomieja w Czerwieńczycach – barokowy kościół wpisany na listę zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Kościół parafialny św. Marcina w Dzikowcu – budowa salowa z wydzielonym prezbiterium z wnętrzem o charakterze barokowo – rokokowym.

Kościół św. Michała w Ludwikowicach Kłodzkich – barokowy, z 1707 – 1708r.

Ruiny hitlerowskiej fabryki zbrojeniowej V-7 – obiekty położone przy ul. Fabrycznej, niegdyś, w okresie międzywojennym, najbardziej uprzemysłowionej ulicy w Europie.

Najcenniejszym zespołem zabytkowym na terenie **miasta Pieszyc** jest zespół pałacowo parkowy położony przy pl. Zamkowym w centrum Pieszyc. W skład zespołu pałacowo – parkowego wchodzi:

- pałac (wpis rejestru zabytków pod numerem 462),
- park pałacowy (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4516/1366/Wł),
- fragment parku obejmujący działkę nr 17 (wpis do rejestru zabytków pod numerem 545/A/05),
- mur obronny nad młyńskim potokiem z pozostałością strzelnic i fragment dwóch bastionów na linii tego muru przy pałacu, fragment obronnego muru obwarowującego folwark, cylindryczna baszta w pld.-wsch. część założenia oraz mur ceglany po stronie północnej założenia wraz z oszkarpowaniem (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4517/993/Wł).

W centrum Rościszowa znajduje się pałac, obecnie Ośrodek Wypoczynkowy "Kasztel" (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4519/2092). Budowla pochodząca z XVIII wieku o wyglądzie barokowo – klasycystycznym, w XIX wieku znacznie przebudowana.

W dolnej części Rościszowa znajduje się Sanatorium Przeciwgruźlicze (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4521/1153/Wł) datowane na 1898 rok. Zabudowa nosi cechy architektury eklektyczno – secesyjnej z licznymi detalami i elementami nawiązującymi do modnego na przełomie stuleci „stylu kurortowego”.

Do pozostałych ważniejszych obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków należą kościoły:

Kościół p.w. św. Antoniego (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/1937/907/Wł) w Pieszycach, zlokalizowany przy ulicy Kopernika. Budowla wzniesiona w 1873r. dla ewangelików, restaurowana w latach 1972-73. Jest to potężna budowla wzniesiona na planie krzyża w stylu neogotyckim. Budowla posiada cztero – przęsłowy korpus oraz transeptum i prezbiterium wielobocznie zakończone. Na osi kościoła stoi wysoka strzelista wieża zakończona iglicowym hełmem. Kościół p.w. św. Jakuba (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/1740/907/Wł) położony w środkowej części Pieszyc przy ulicy Kościelnej. Budynek wzmiankowany już w 1258 roku. Jest to gotycka budowla orientowana z salowym wnętrzem. Prezbiterium o wielobocznym zakończeniu przykryte jest sklepieniem krzyżowo - żebrowym, przy czym wsporniki żeber ozdobiono maskami.

Kościół p.w. św. Bartłomieja (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4515/806) położony w Rościszowie. Kościół został wybudowany około 1392 roku, a następnie przebudowany XVIII wieku. Jest to obiekt jednonawowy, orientowany.

Kościół p.w. Aniołów Stróżów (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/1935/991/Wł) położony w Kamionkach. Obiekt po raz pierwszy wzmiankowany w XIV wieku. Jest to budowla barokowo - klasycystyczna. Budynek kościoła posiada charakter salowy na rzucie prostokąta, z kwadratową wieżą zwieńczoną ostrosłupowym hełmem z prześwitem. Kościół p.w. św. Jana Nepomucena (wpis do rejestru zabytków pod numerem A/4514/1137/Wł) zlokalizowany w Piskorzowie. Obiekt wzniesiony przez ewangelików około 1654 roku, po 75 latach został przejęty przez katolików i przebudowany kilkakrotnie. Obecnie obiekt stanowi bezstylową budowlę ceglana, założoną na rzucie prostokąta.

Na atrakcyjność gminy **Walim** ma wpływ, oprócz położenia geograficznego, duża liczba zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się na jej terenie. Najważniejsze z nich to:

Sztolnie Walimskie – wybudowane w okresie II wojny światowej podziemia, tworzone pod kryptonimem „Riese” (Olbrzym), do dziś nie znany jest cel ich budowy. Razem jest ich siedem. Są to: „Sztolnie Walimskie”, „Włodarz” „Osówka”, „Gontowa”, „Soboń”, „Jawornik” oraz znajdujące się podziemia pod Zamkiem Książ.

Zamek Grodno – trzynastowieczna budowla znajdująca się na terenie Rezerwatu przyrody Góra Choina. Choć część zamku została zniszczona na przestrzeni wieków, to nadal zachwyca on swoim urokiem. Na szczególną uwagę zasługują renesansowe portale oraz grafitowe dekoracje budynku bramnego.

Zapora wodna na Jeziorze Bystrzyckim – zabytek techniki. Powstała w latach 1911 – 1914, jako jeden z wielu zbiorników retencyjnych w Sudetach.

Żelazna lipa – odlew żeliwny pnia lipy wykonany w 1858 roku upamiętniający Fryderyka II, który zatrzymał się w karczmie na Podlesiu w dniu 22 lipca 1762 roku po wygranej bitwie nad wojskami austriackimi.

Liczne zbytkowe kościoły i kamieniczki – w większości wpisane do rejestru zabytków.

Krzyże pokutne – usytuowane: dwa z XIV-XV w. w Glinnie koło kościoła, trzy z XIV-XVI w. w Zagórzcu Śląskim, w tym dwa na terenie Zamku Grodno a jeden przy ulicy Drzymały, jeden z XV-XVI w. w Niedźwiedzicy przy cmentarzu.

Stare cmentarze – z okresu II wojny światowej, jak i z wielu lat poprzedzających ten okres, usytuowane na terenie całej gminy. Na szczególną uwagę zasługuje Cmentarz w Walimiu z kwaterą Ofiar Terroru Hitlerowskiego.

3. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz cenne przyrodniczo

Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego planowany do objęcia LSR, to zwarta przestrzeń położona w Sudetach Środkowych o podobnych cechach terenów górzystych i podgórskich. Przylega od strony południowej do granicy z Republiką Czeską. Ma wybitne wartości przyrodnicze i związane z przyrodą cechy krajobrazu i klimatu Sudetów Środkowych. Na terenie planowanym do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju występują następujące formy ochrony przyrody:

- **Park Krajobrazowy Gór Sowich**
- **Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich**
- **Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Natura 2000 „Ostoja Nietoperzy Gór Sowich”**
- **Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Natura 2000 „Góry Kamienne”**
- **Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Natura 200 „Kamionki”**

Obszar planowany do opracowania LSR **posiada duże walory i możliwości rozwoju turystyki oraz agroturystyki**. Wobec **likwidacji** wielu zakładów przemysłowych w całym rejonie (zwłaszcza likwidacji przemysłu węglowego oraz lekkiego) i utraty znacznej części stanowisk pracy, **turystyka** ma do wypełnienia niezwykle istotną rolę w aktywizacji gospodarczej całego regionu.

Głuszycza oferuje turystom atrakcje o bardzo zróżnicowanym charakterze. Do jednej grupy należą atrakcje dla osób poszukujących spokojnego wypoczynku, urozmaiconego pobytom w interesujących miejscach, do drugiej atrakcje dla osób poszukujących aktywnych form wypoczynku. Do pierwszej kategorii należą:

- udostępnione do zwiedzania Podziemne Miasto Osówka – z obiektami podziemnymi i naziemnymi, jeden z kompleksów budowanych przez hitlerowców pod kryptonimem Riese,
- inne kompleksy i obiekty budowane pod kryptonimem Riese , położone w Masywie Włodarza w Górach Sowich,
- funkcjonująca, XIX-wieczna linia kolejowa Wałbrzych- Kłodzko z wiaduktami i tunelami,
- niezwykle walory krajobrazowe Obniżenia Górnej Bystrzycy,
- grzybne świerkowo-bukowe lasy,
- zarybiony zalew w byłym kamieniołomie na Ostoi,
- głuszyckie, zarybione stawy w Dolinie Marcowego Potoku,
- gęsta sieć szlaków pieszych, m.in. szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza przez Jedlińską Kopę, Przełęcz Marcowa na Wielką Sowę, czarny Szlak Martyrologii,
- bezpośrednie sąsiedztwo z miejscowością Janowiczki w Czechach oraz wieżą widokową na Ruprechtickim Szpiczaku,
- poszerzająca się oferta noclegowa i gastronomiczna.

- Do drugiej kategorii należą:
- trasy rowerowe Strefy MTB,
- trasy narciarstwa biegowego na pograniczu z Czechami,
- dobre warunki lotne i lądowisko dla paralotniarzy w na terenie Grzmiącej,
- szlaki i baza do uprawiania turystyki konnej,
- lodospady i możliwość uprawiania wspinaczki lodowej w byłym kamieniołomie na Ostoi w Górach Suchych,
- dobre warunki do organizacji rajdów samochodów terenowych offroad w okolicach Kamyków, czyli byłej kopalni melafiru,
- Cesarskie Skałki w Masywie Włodarza - wspinaczka skałkowa, buldering,
- wyciągi narciarskie w Łomnicy,
- korzystne warunki do uprawiania skitouringu,
- czynny w sezonie letnim basen miejski z trzema nieckami, jedyny w powiecie
- łowisko pstrąga.

Na terenie Gminy Głuszycza funkcjonuje 12 gospodarstw agroturystycznych zlokalizowanych głównie z całorocznego wypoczynku. Wiele obiektów oferuje udogodnienia dla rodzin z dziećmi, np. możliwość skorzystania z wyposażenia dla dzieci dostęp do placu zabaw, trampoliny lub wypożyczenie sprzętu turystycznego. Gospodarstwa oferują naukę jazdy konnej, możliwość uprawiania turystyki konnej czy też wędkowanie w zarybionych stawach. Miłośnicy jazdy na rowerach mogą skorzystać z myjek rowerowych i serwisu rowerowego oraz z wypożyczalni rowerów. W sezonie zimowym czynna jest wypożyczalnia i serwis nart biegowych.

Rozwój turystyki, rekreacji i wypoczynku jest szansą ożywienia gospodarczego gminy **Jedlina - Zdrój**. Jest to dziedzina stanowiąca istotne uzupełnienie uzdrowskiego charakteru miasta i lecznictwa uzdrowskiego. Z uwagi na eliminację z terenu uzdrowska uciążliwej działalności gospodarczej, usługi w zakresie turystyki, rekreacji i wypoczynku są tą gałęzią gospodarczą, której intensywny i wszechstronny rozwój jest ze wszech miar pożądanym.

Miasto posiada infrastrukturę dla turystyki aktywnej, rekreacji i wypoczynku całorocznego: szlaki turystyczne, wyciąg narciarski z naśnieżanym stokiem, całoroczny tor saneczkowy, kort tenisowy, ścieżki rekreacyjne, boiska sportowe, polany widokowe i rekreacyjne, trasy rowerowe, itp. Wymieniona infrastruktura to najważniejsze elementy Uzdrowskiego Szlaku Turystyczno-Rekreacyjnego. Szlak jest wzbogacany dalszymi inwestycjami miejskimi (uzdrowska hala spacerowa, renowacja parku zdrojowego z miejscami do rekreacji i wypoczynku), a także infrastrukturą tworzoną przez inwestorów prywatnych – rozbudowa „Czarodziejskiej Góry Relax” (mountainboard – snowboard letni, zjazdy na dętkach).

Do infrastruktury turystycznej należy zaliczyć szlaki turystyczne oraz trasy rowerowe przebiegające przez Jedlinę – Zdrój. Trasy turystyczne znakowane są szlakami przez Oddział Wałbrzyski PTTK. Przez miasto przebiegają piesze szlaki górskie jak:

- czerwony – Szlak Główny Sudecki im. Orłowicza,
- niebieski - Międzynarodowy Długodystansowy Szlak Pieszy,
- żółty – szlak pieszy,
- czarny – szlak pieszy.

Największą atrakcją turystyczną w mieście jest Zespół Pałacowo - Hotelowy w Jedlinie, który w szybkim tempie odzyskuje dawną świetność i przyciąga rocznie tysiące turystów, którzy zainteresowani są historią Dolnego Śląska, a w szczególności tajemnicami II wojny światowej związanymi w tym rejonie z kompleksem „Riese”. W sąsiedztwie Pałacu wybudowano także kolejną atrakcję Browar „Jedlinka” z zapleczem gastronomicznym z hostelem na 40 miejsc noclegowych.

W mieście baza noclegowa jest dość dobrze rozwinięta. Funkcjonuje tu: trzygwiazdkowy, Hotel „Jedlinka”, Pensjonat „Słowik”, willa „Kwiaty Polskie”, Oberża PRL, Centrum Bankietowo-Konferencyjne „Moniuszko”, pokoje gościnne i Gospodarstwo Agroturystyczne „Zacisze Trzech Gór”, które corocznie zdobywa nagrody w konkursach i plebiscytach na najlepsze gospodarstwo agroturystyczne, agroturystyka. Istniejąca baza noclegowa jest bardzo zróżnicowana pod względem warunków i wyposażenia. W gminie funkcjonują obiekty z pokojami gościnnymi, które dysponują średnio 17 do 20 miejscami noclegowymi, w tym jeden z 50 miejscami noclegowymi.

Bazę gastronomiczną tworzą: Restauracja „Słowik”, Restauracja „Jedlinka”, Klubogaleria „CieKawa”, Agroturystyka „Zacisze Trzech Gór”, kawiarnia „Słodkie Sny”, „Tkalnia Smaków”, Browar „Jedlinka” oraz „Oberża PRL”.

Bogate walory przyrodniczo – krajobrazowe **gminy Nowa Ruda** mają duży wpływ na rozwój turystyki, a położenie stwarza naturalne warunki wypoczynkowe ze względu na górzisty charakter. Zachodnia część gminy leży w obrębie obniżenia Nowej Rudy, które od strony północno – wschodniej graniczy z masywem Gór Sowich, a od strony południowego zachodu ze Wzgórzami Włodzickimi, a dalej – z pasmem Gór Stołowych.

Atrakcyjność turystyczną Gminy Nowa Ruda podnoszą:

- korzystne połączenia z Republiką Czeską;
- bliskość miejscowości o szczególnych walorach turystyczno – zdrowotnych (Kudowa Zdrój, Polanica Zdrój, Łądek Zdrój);
- bliskość miejscowości bogatych w zabytki architektury Przemysłowej (Wałbrzych, Walim)
- Wieża widokowa na Kalenicy – powstała w 1932r., jako inicjatywa Federacji Towarzystw Górskich przy Sowie, poddana renowacji w 1991r. Stalowy obiekt posiada dwa poziomy widokowe, liczy 20 metrów, ze szczytu, na który prowadzi 70 schodów, można podziwiać panoramę Bielawy, Jugowa, pasma Gór Sowich, Stołowych, Bystrzyckich, Złotych, a przy dobrej widoczności – Masywu Śnieżnika i Karkonoszy. Góra Kalenica położona jest na wysokości 964m npm.
- Wieża widokowa na Wielkiej Sowie – udostępniona turystom w 1906r. Na jej szczyt wchodzi się kolejno schodami zewnętrznymi i wewnętrznymi z przejściem przez wewnętrzną kondygnację widokową z 14 oknami. Ze szczytu, można podziwiać panoramę od Karkonoszy po Masyw Śnieżnika. Szczyt Wielka Sowa liczy 1015m npm.
- Trójpański Kamień w Bartnicy – unikatowy kamień graniczny na szczycie Leszczyńca z 1732r. położony na dawnym styku Śląska, Czech i Hrabstwa Kłodzkiego. Wysokość kamienia wynosi 1,6 m.
- Tunele pod Świerkową Kopą – dwa równoległe tunele kolejowe na trasie Kłodzko – Wałbrzych wydrążone między Bartnicą a Świerkami – jedno z najdłuższych tuneli kolejowych w Sudetach.

Trasy rowerowe

- trasa rowerowa z Sokolca do Srebrnej Góry – 33,5 km
- trasa rowerowa z Przełęczy Sokolej na Wielką Sowę, Kozie Siodło, Schronisko „Sowa”, Schronisko „Orzeł” do Przełęczy Sokolej – 11 km
- trasa rowerowa z Przełęczy Walimskiej do Przełęczy Sokolej – 8 km
- trasa rowerowa z Przełęczy Jugowskiej do Bielawskiej Polanki – 5 km

Atrakcyjność Gminy Nowa Ruda podnosi możliwość zwiedzania jej oraz uprawiania różnych sportów przez cały rok. Zapleczem są:

- schronisko „Zygmuntówka” i wyciąg orczykowy „Rymarz” o dł. zjazdowej 600 m, nachylenie stoku – 20 stopni – Przełęcz Jugowska
- wyciąg orczykowy „Sokół” o dł. zjazdowej 600 m, trasy zjazdowe trudna i łatwa, nachylenie stoku 20 i 40 stopni.
- Centrum Szkoleniowo – Rekreacyjne „Harenda” w Ludwikowicach Kłodzkich: akwen wodny z wypożyczalnią sprzętu wodnego (kajaki, rowery wodne), poligon do painbalu, arena i tor dla quadów, minizoo (muflony, daniela, bizon, lamy, wilk, kozy, osły Alka).
- schroniska turystyczne „Orzeł” i „Sowa” w Sokolcu.

Na terenie Gminy Nowa Ruda znajdują się pomniki przyrody ożywionej, w tym:

- Dąb szypułkowy - Bożków
- Cis pospolity - Jugów
- Sosna pospolita, dąb szypułkowy, buk pospolity - Bożków
- Lipa drobnolistna - Bożków
- Lipa drobnolistna – 2 szt. Sokolec
- Lipa drobnolistna – 2 szt Sokolec

Gminie Nowa Ruda zależy na wykorzystaniu swoich walorów, w których jest ogromny potencjał, do rozwoju turystyki. Robi to poprzez:

- wzbogacanie i promowanie oferty turystycznej,
- rozwijanie infrastruktury turystycznej,
- różnicowanie oferty, indywidualizując ją dla dzieci, osób dorosłych, rodzin, seniorów, sportowców itp.,
- dążenie do podniesienia estetyki wsi,
- pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego, dążenie do jego efektywnego wykorzystania,
- efektywne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego, zmierzanie do właściwego znakowania szlaków turystycznych

Analiza walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego **gminy Pieszyce** pozwala zidentyfikować kilka elementów, które mogą wpłynąć na rozwój turystyki na jej terenie. Część północno-wschodnia gminy leży w Obniżeniu Podsudeckim natomiast południowo-zachodnia część gminy położona jest w Górach Sowich. Miasto Pieszyce leży w Kotlinie Dzierżoniowskiej. Lasy i grunty leśne w gminie Pieszyce zajmują powierzchnię 2 672 ha. Lasy w zdecydowanej większości występują w zachodniej części miasta, na obszarze Gór Sowich, w granicach Parku Krajobrazowego Gór Sowich. Lasy w obrębie Kamionki oraz stanowisko nietoperzy w Górach

Sowich są obszarami szczególnej ochrony systemu Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000, a część gminy leży w strefie zwykłej ochrony NATURA 2000.

Gmina Pieszycy położona jest na obrzeżach Parku Krajobrazowego Gór Sowich, który położony jest w Sudetach Środkowych i obejmuje środkową część pasma Gór Sowich z najwyższym szczytem Wielką Sową (1015 m n.p.m.) oraz masywem Włodarza (811 m n.p.m.). W Parku Krajobrazowym jak i okolicach Pieszyc żyją liczne gatunki fauny (m.in.: muflony, nietoperze, traszka górską, salamandra plamista, grzebiuszka ziemna, ropucha zielona, ropucha zwyczajna, żaba wodna i żaba moczarowa, jaszczurki zwinka i żyworodna, padalec zwyczajny, zaskroniec, żmija) i flory (m.in.: borówka czernica, narecznica samcza, szczawik zajęczy, marzanka wonna, kostrzewa olbrzymia, szczyr trwały, śmiałek pogięty, kopytnik pospolity, czosnek niedźwiedzi, czerniec gronkowy, żywiec cebulkowy, żywiec dziewięciolistny, przenęt purpurowy, czyściec leśny, prosownica rozpięchła, gajowiec żółty, sałatnik leśny, wawrzynek wilcze łyko, lilia złotogłów). Specyficznym elementem walorów przyrodniczo-krajobrazowych, który umożliwia obserwację otaczającego środowiska jest punkt widokowy na szczycie Wielkiej Sowy, z którego rozciąga się wspaniała panorama Sudetów i Przedgórze Sudeckiego.

Na obszarze gminy Pieszycy jest dość dobrze rozbudowana sieć szlaków turystycznych i tras rowerowych. Zimą zaś nasze tereny stają się doskonałym miejscem do uprawiania sportów zimowych. Dodatkowym atutem wpływającym korzystnie na atrakcyjność walorów turystycznych jest stale rozwijająca się baza hotelowa i agroturystyczna. Obecnie przez cały rok swoje usługi świadczy siedem hoteli i osiem gospodarstw agroturystycznych.

Liczba osób odwiedzających wieżę widokową na Wielkiej Sowie wyniosła w latach poprzednich:

- 22 750 - w roku 2013,
- 22 080 - w roku 2014.
- 10 541 - I połowa 2015

Ze względu na ukształtowanie terenu, warunki krajobrazowe, ich różnorodność, bliskość dużych aglomeracji miejskich oraz szereg zabytków, na terenie **gminy Walim** istnieje możliwość prowadzenia działalności turystycznej przez cały rok. Od wiosny do jesieni – turystyka piesza, rowerowa, nordic walking. Zimą – narciarstwo zjazdowe, biegowe, snowboard. Na terenie gminy znajduje się dobrze rozwinięta baza noclegowa o zróżnicowanym standardzie.

Na terenie Gminy znajduje się sieć szlaków turystycznych umożliwiających turystom wędrowanie po Górach Sowich i Górach Czarnych oraz wejście na najwyższy szczyt Gór Sowich – Wielką Sowę (1015m n.p.m.). Najważniejsze z nich to:

- Główny Szlak Sudecki im. Dra Mieczysława Orłowicza, prowadzący głównymi grzbietami Sudetów od Świeradowa Zdroju do Prudnika. Długość szlaku zaznaczonego kolorem czerwonym wynosi ok. 390km. W Gminie Walim szlak rozpoczyna się w Rzecze przechodzi przez Przełęcz Sokolą na Wielką Sowę.
- Długodystansowy Międzynarodowy Szlak E-3 Atlantyck – Morze Czarne, znakowany kolorem niebieskim. Polski odcinek na terenie Sudetów ma długość ok. 220km. Jest wariantem Głównego Szlaku Sudeckiego. Przez Gminę Walim przebiega od Dzieńmorowic poprzez Lisią Skalę, Zagórze Śląskie, Michałkową, Glinno na Przełęcz Walimską, i dalej na Wielką Sowę.

- Szlak Zamków Piastowskich, znakowany kolorem zielonym, długości ok. 146 km, łączy 15 zamków i grodów. Szlak przebiega od Zamku Grodno w Zagórzcu Śląskim poprzez Zamek Bolków do Zamku Grodziec.
- Szlak Martyrologii, znakowany kolorem czarnym biegnie od byłej stacji PKP w Jugowicach poprzez Jugowice Górne, Walim, Osówkę, Kolce do byłej stacji PKP w Głuszycy Górnej. Szlak ten przebiega przez większość obiektów budowanych w okresie II wojny światowej pod kryptonimem „Riese”.
- Szlak Żółty, znakowany kolorem żółtym. Rozpoczyna się na przystanku autobusowym w Walimiu, biegnie przez Małą Sowę, Wielką Sowę do Pieszyc.

Walory krajobrazowe Gminy Walim związane są z otoczeniem Zamku Grodno, w Zagórzcu Śląskim, gdzie znajduje się rezerwat „Góra Choina” o powierzchni 19,31ha, powołany w 1957r. dla ochrony walorów krajobrazowych i porastających zamkowe wzgórze zbiorowisk leśnych.

Również dla ochrony krajobrazu w 1991 roku został utworzony Park Krajobrazowy Gór Sowich, który swoim zasięgiem obejmuje centralną i jednocześnie najwyższą część Sudetów Środkowych z masywem Wielkiej Sowy. Pod względem geologicznym jest to pasmo górskie zbudowane z najstarszych w Sudetach gnejsów prekambryjskich stanowiących najatrakcyjniejszą część całego pasma. Ten pełen swoistego piękna typ krajobrazu górskiego, należy szczególnie podkreślić, ponieważ nie występuje w takiej skali nigdzie w kraju.

Teren Gminy Walim w znacznej części leży w granicach obszaru NATURA 2000 „Ostoja Nietoperzy Gór Sowich” – kod obszaru PLH020071.

Na terenie Gminy Walim znajdują się pomniki przyrody, w tym:

Pomniki przyrody ożywionej:

- Lipa drobnolistna – Walim ul. Kilińskiego 3 (obwód pnia 540cm, wysokość 22m, rozpiętość korony 20m, wysokość korony 18m, szacunkowy wiek 230 lat).
- Lipa szerokolistna – Zagórze Śląskie, dziedziniec Zamku Grodno (obwód pnia 660cm, wysokość 18m, rozpiętość korony 16m, wysokość korony 15m, szacunkowy wiek 260 lat).

Pomniki przyrody nieożywionej:

- Babi Kamień – naturalna forma skalna – obiekt znajduje się w lesie, obręb Walim, poza oznakowanymi szlakami turystycznymi i jest trudno dostępny.
- Sępik – naturalna forma skalna – obiekt znajduje się w lesie, obręb Walim, poza oznakowanymi szlakami turystycznymi, prowadzi do niego nieoznakowana ścieżka z dna doliny.

Gmina Walim dąży do dynamicznego rozwoju, stawia przed sobą wiele priorytetów. Najważniejszy z priorytetów to właśnie turystyka, a dokładniej jej stały rozkwit. W tym celu, gmina i jej pomioty:

- nieustannie wzbogaca ofertę turystyczną, tworzy produkty lokalne,
- efektywnie promuje swoje zasoby przy użyciu wszelkich dostępnych mechanizmów, tj. internet, media, wydarzenia kulturalno - rozrywkowe organizowane na terenie gminy, targi turystyczne,
- wspiera urozmaiconą ofertę hotelową i gastronomiczną współpracując z obiektami,

- dąży do stworzenia dogodnej infrastruktury turystycznej i drogowej - dla podniesienia atrakcyjności i rozwoju gminy, konieczna jest rozbudowa sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, a także jej unowocześnienie, wraz z ogólną poprawą estetyki gminy,
- tworzy turystyczne oferty prorodzinne dostępne o każdej porze roku,
- pielęgnuje dziedzictwo kulturowe, dla efektywnego z nich korzystania,
- efektywnie wykorzystuje walory środowiska naturalnego oraz dąży do wzrostu świadomości ekologicznej wśród mieszkańców.

Intensywność ruchu turystyczne wg wskaźnika Schneidera wyniosła w latach poprzednich:

- 88,02 - w roku 2013,
- 146,37 - w roku 2014.

(do pomiarów wykorzystano: wpływy z opłaty miejscowej za rok 2013 i 2014 wg sprawozdania finansowego Gminy Walim z wykonania budżetu oraz informację z Działu meldunkowego UG Walim).

Liczba gospodarstw agroturystycznych w tych samych latach jest porównywalna, jednakże z tendencją wzrostową:

- 36 - w roku 2013,
- 38 - w roku 2014.

(wg wykazu kart ewidencyjnych innych obiektów świadczących usługi hotelarskie udostępnione przez UG Walim).

Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego to swoisty tygiel kulturowy, charakteryzujący się różnorodnością nie tylko przyrody czy architektury, ale przede wszystkim różnorodnością kultur. Teren zamieszkują „osadnicy”, którzy nie są jeszcze związani z kulturą miejsca zamieszkania, a raczej z kulturą miejsca pochodzenia – która powoli zanika. Obszar Partnerstwa Sowiogórskiego nie ma wypracowanego „jednego” produktu lokalnego, tradycyjnego czy regionalnego. Każda gmina oferuje inne „atrakcje” oparte na swoich zasobach.

Gmina Głuszyca:

Strefa MTB Głuszyca. Głuszyca posiada sieć 150 km tras rowerowych, wyznaczonych na 6 szlakach, powiązanych z czeskimi i polskimi szlakami rowerowymi. Głuszyckie trasy rowerowe należą do strefy MTB Sudety o łącznej długości prawie 500 km. Trasy rowerowe usytuowane w Gminie Głuszyca są uznawane przez pasjonatów rowerów górskich za jedne z najciekawszych i najpiękniejszych w Polsce. Biegają one głównie górkami i ścieżkami, asfalt spotyka się tylko na odcinkach dojazdowych z centrum miejscowości - i co ciekawe - znajdują się w bezpośredniej bliskości wyjątkowych atrakcji turystycznych, m.in. w pobliżu Podziemnego Miasta Osówka - ostatniej i najbardziej rozbudowanej kwatery Adolfa Hitlera na Dolnym Śląsku, w okolicach Doliny Pięciu Stawów, Kamyków - nieczynnego kamieniołomu, który przypomina górskie jezioro i urzeka swoim niecodziennym pięknem o każdej porze roku czy też Cesarskich Skalek - punktu widokowego w centrum miejscowości. Trasy rowerowe prowadzą także w okolice ruin średniowiecznego zamku Rogowiec, najwyższej położonego zamku w Polsce oraz otaczają jeden z najwyższych szczytów Sudetów Środkowych - Waligóre (936 m n.p.m.). Na głuszyckich trasach rowerowych organizowane są zawody w kolarstwie górskim w ramach Pucharu Strefy MTB Sudety.

Podziemne Miasto Osówka. To najdłuższy kompleks wybudowany w Górach Sowich w ramach niemieckiego projektu „Riese”. Powstał pod koniec 1943 r. Składa się z systemów obronnych na powierzchni ziemi i podziemnych sztolni. Cel prac hitlerowców owiany jest tajemnicą: miała to być tajna kwatera Adolfa Hitlera lub podziemna fabryka produkująca tajną broń. Do budowy kompleksu wykorzystywano więźniów z obozu koncentracyjnego Gross-Rosen. Ze względu na zbliżającą się Armię Czerwoną i Wojsko Polskie na początku 1945 r. prace hitlerowców zostały przerwane. Obiekt został udostępniony do zwiedzania dopiero w 1996 r. i stale się powiększa. Obecnie można zobaczyć 1500 m podziemnych korytarzy, wyrobisk, hal i bunkrów.

Unikatowe łowisko pstrąga wraz z ekspozycją muzealną. Święto Włókniarzy; Żywe Betlejem; maraton MTB; Bieg na Rogowiec, Lodospad w Głuszycy Górnej

Do markowych produktów turystycznych **Jedliny-Zdroju**, zgodnie z realizowaną strategią należą:

- Pijalnia wód leczniczych i źródło „Charlotta”,
- Tor saneczkowy
- Pałac „Jedlinka”
- Browar „Jedlinka”
- Kompleks sportowy „Czarodziejska Góra Relax” (Park Linowy z czterema trasami, wieża wspinaczkowa, tyrolka)
- Uzdrawiskowy Szlak Turystyczno-Rekreacyjny z wytycznymi szlakami:
 - Trasa „Relaksacyjna”,
 - Trasa „Czarodziejska”,
 - Trasa „Promenada Słoneczna”.
- Najdłuższy Tunel Kolejowy (1601 m.),
- Uzdrawiskowe Parki Leśne (trasy spacerowe, rowerowe, biegowe, polany oddechowe, tarasy widokowe, kąpiele leśne, nordic walking, ćwiczenia gimnastyczne),
- Dolnośląski Festiwal Zupy,
- Centrupe Cup Międzynarodowy Festiwal Petanque,
- Koncert Trzech Kultur.

Od 2014 roku Miasto Jedlina-Zdrój chce promować swój wizerunek poprzez unikatowe produkty, które w ramach strategii marketingowej uznano za najbardziej rozpoznawalne pod hasłem: „Jedlina - Zdrój – źródło aktywności”. W tym zakresie opracowano nowe logo i wskazano na 3 produkty:

- 1) Międzynarodowy Festiwal Petanque – impreza sportowa wykorzystująca infrastrukturę (bullodrom, Halę Namiotową) do organizowania cyklicznych rywalizacji, na które zjeżdżają uczestnicy w ramach gry w dubletach i tripletach z całego świata.
- 2) Dolnośląski Festiwal Zupy – impreza konkursowa, promująca sztukę kulinarną. Udział w niej biorą kucharze profesjonaliści i amatorzy. Do zdobycia są prestiżowe wazy i nagrody rzeczowe.
- 3) Półmaraton Górski Jedlina-Zdrój – trasa tego wyjątkowego biegu wiedzie przez 1601 metrów najdłuższego tunelu kolejowego w Polsce (181 metrów pod ziemią), widok na Śnieżkę, bieg przez nieczynny kamieniołom i obok samolotu Czerwonego Barona – w sumie 23 km po Sudetach.

Gmina **Nowa Ruda** nie wypracowała jednego, charakterystycznego dla siebie, produktu lokalnego. Przyciąga natomiast cyklicznie odbywającymi się w niej przez cały rok, imprezami sportowymi i kulturalnymi:

- coroczna premiera autorskiego musicalu – styczeń
- Sowiogórska Wystawa Stołów Wielkanocny – marzec-kwiecień
- Triduum Bożkowskie - czerwiec
- Festiwal Artystyczny, Ludwikowice Kłodzkie - maj
- „Literatura polska jest z Dolnego Śląska” – spotkania literackie (Olga Tokarczuk, Joanna Bator, Janusz Rudnicki), Krajanów - lipiec
- Bieg na Wielką Sowę – bieg alpejski na najwyższy szczyt Gór Sowich, Ludwikowice Kłodzkie – sierpień
- Mistrzostwa Nordic Walking, Ludwikowice Kłodzkie - sierpień
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru, Jugów - sierpień
- Bieg Niepodległości – bieg terenowy organizowany dla uczczenia Święta Niepodległości – 11.11.

Nowo powstające produkty: elementy rękodzieła ludowego, cyklicznie wystawiane na corocznych, nie tylko lokalnych jarmarkach, ale również w powiecie i województwie są odpowiedzią na zapotrzebowanie lokalnej społeczności oraz odwiedzających gminę turystów.

Myśląc o Gminie **Pieszycy**, należy pamiętać o spożywczych produktach lokalnych, takich jak miody czy przetwory malinowe z Halinówki, znajdującej się w sercu Gór Sowich, czyli w Rościszowie. W Malinowej Dolinie znajduje się plantacja malin, z których gospodarz wytwarza zdrowe przetwory, które turysta może skosztować na miejscu, a następnie w firmowych słoiczkach zabrać w najodleglejsze zakątki Polski i świata. Soki, dzemy, suszone maliny, maliny w zalewie i nalewki, są źródłem wielu witamin, a smak tego owocu idealnie pasuje o każdej porze roku. Miód – często zwany nektarem bogów małymi kroczkami wkradł się na salony. Mimo, że w ostatnich latach, ten naturalny produkt odszedł w zapomnienie, dzisiaj znowu cieszy się ogromną popularnością. Miody w Gminie Pieszycy można kupić w każdym sołectwie, a warto, chociażby dlatego, że nektar ten działa bakteriobójczo, wzmacniająco, regenerująco i nawilżająco. Jest łatwo przyswajalny, nawet przez najwrażliwsze osoby.

Gmina **Walim** pełna historii, tajemnic i atrakcji, obfituje w lokalnych twórców - wytwórców, rzemieślników zajmujących się działalnością artystyczną oraz użytkową. W swojej twórczości wykorzystując różnorodne materiały, niejednokrotnie wplatają elementy tradycyjne, lokalne oraz nowatorskie. Nasi mieszkańcy utożsamiając się z naszym "mikro regionem", zachowując dziedzictwo kulturowe, kultywując tradycje, a tym samym promując oryginalność Krainy Sowiogórskich Tajemnic, także poza jej granicami podkreślają w ten sposób przynależność do naszej "małej ojczyzny". Ich dorobek poszukiwany jest podczas cyklicznych imprez i festiwali organizowanych na terenie gminy oraz na targach turystycznych, czy też targach produktów regionalnych. Gmina Walim kultywując tradycje, budując wizerunek naszego mikro regionu oraz promując go organizuje szereg wydarzeń kulturalno - rekreacyjnych, zachęcając tym samym do odwiedzania Krainy Sowiogórskich Tajemnic w celu zapoznania naszej kultury, zwyczajów oraz osobowości. Produkty lokalne, regionalne bądź tradycyjne można zaobserwować, nabyć, czy też skosztować goszcząc choćby na jednym spośród niezwykle bogatego kalendarza wydarzeń. Spośród nich możemy wyróżnić: Wielkanocne tradycje Kulinarne w Górach Sowich, Jarmark

Średniowieczny, Festiwal Gulaszu, Festiwal Sera, Festiwal Kuchni Polowych, Festiwal Przetwórstwa Domowego oraz Wspólne Warzenie Piwa Pod "Przełęczą".

Rozdział IV Analiza SWOT

Opracowana diagnoza oraz materiał zebrany w dialogu w oparciu o metody partycypacyjne (warsztaty dialogu społecznego i otwarte spotkania informacyjno - konsultacyjne), stanowił podstawę do opracowania przedmiotowej analizy SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threats tzn. mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia). Rozwiązanie zidentyfikowanych problemów wymaga zintegrowania polityk gospodarczych, społecznych i środowiskowych na rzecz realizacji polityki zrównoważonego rozwoju całego obszaru objętego LSR.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • potencjał turystyczny i przyrodniczy skupiony w obszarze Gór Sowich – obszar bogaty w atrakcje turystyczne, różnorodne walory przyrodnicze, krajobrazowe, środowiskowe – unikatowość zasobów, nieskazitelne środowisko • położenie geograficzne - Góry Sowie – różnorodność terenu, bliskość dużych miast, transgraniczność, bliskość autostrady i rozwijająca się komunikacja • bogata historia regionu, dziedzictwa kulturowego i historycznego, liczne zabytki architektoniczne • potencjał ludzki – wielokulturowość, gotowość do działania, skuteczność w pozyskiwaniu środków, zaangażowanie • w rozwój regionu i powstawanie nowych podmiotów z inicjatywami, małe społeczności z możliwością tworzenia niepowtarzalnego „klimatu”, integracja społeczeństwa i poprawa współpracy międzysektorowej i międzygminnej • rozwijająca się infrastruktura sportowa, rekreacyjna i turystyczna z ukierunkowaniem na turystykę rodzinną • zwiększająca się liczba turystów • „budzące się” i tworzące nowe produkty lokalne uwzględniające dziedzictwo kulturowe, podejmowanie działań związanych z ich promocją i umacnianiem tożsamości regionalnej i podtrzymywaniem tradycji • rozwijająca się baza noclegowa i gastronomiczna, pobudzenie aktywnego stylu życia 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba promocja regionu w mediach elektronicznych, brak wspólnych inicjatyw promocyjnych, niski odsetek materiałów obcojęzycznych, brak promocji produktu lokalnego, brak wspólnego „produktu turystycznego” • niedostateczny stan infrastruktury technicznej, turystycznej, rozrywkowej, drogowej, bariery architektoniczne dla niepełnosprawnych, • wysokie bezrobocie, starzejące się społeczeństwo • niszczone zabytki, zaniedbane obszary turystyczne z wysokim potencjałem, braki w planowaniu przestrzennym, • mała aktywność społeczności, brak poczucia odpowiedzialności za sprawy lokalne, brak liderów • niski poziom wykształcenia, wiedzy na temat pozyskiwania środków zewnętrznych i ochrony zasobów naturalnych, wykorzystywania potencjału regionu i możliwości działań na obszarze, brak pomysłów na samorealizację zawodową • słaba współpraca międzynarodowa i międzysektorowa • problemy społeczne (nałogi, postawa roszczeniowa) • brak dostępu do podstawowych form komunikacji • brak przemysłu, zaplecza handlowego niedostateczna baza gastronomiczno – noclegowa • niedostateczna oferta w zakresie aktywnej formy spędzania wolnego czasu

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój turystyki, agroturystyki i przedsiębiorczości • stworzenie warunków dla inwestorów i przyszłych mieszkańców • pełne wykorzystanie posiadanych zasobów historycznych, przyrodniczych i kulturowych ze szczególnym wykorzystaniem unikatowych elementów i położenia geograficznego przy jednoczesnym zróżnicowaniu ofert dla poszczególnych grup docelowych • skuteczna indywidualna i zintegrowana promocja regionu i lokalnych zasobów uwzględniająca wprowadzenie nowoczesnych środków przekazu • kształcenie społeczeństwa, zwiększenie aktywności w zakresie rozwoju i wykorzystania potencjału mieszkańców, umocnienie więzi społeczeństwa lokalnego, • wzrost znaczenia rękodzielnictwa i wytwórczości lokalnej, • trendy promujące czyste środowisko i dbałość o posiadane zasoby • poprawa współpracy międzysektorowej • rozwój bazy noclegowej, gastronomicznej • rozwój infrastruktury turystycznej, technicznej, społecznej oraz sportowej umożliwiającej aktywny wypoczynek • spadek bezrobocia, • wzrost zaangażowania społeczeństwa w poszukiwaniu innowacyjnych rozwiązań podnoszących atrakcyjność obszaru • rozwój energetyki odnawialnej • wykorzystanie środków unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • uwarunkowania prawne, wciąż zmieniające się przepisy • niski poziom inicjatywy społecznej zwłaszcza ze strony ludzi młodych • brak skutecznej promocji • brak ofert pracy zwłaszcza dla ludzi młodych i wykształconych, • brak przemysłu i możliwości rozwoju handlu, • migracja młodych mieszkańców do regionów bardziej atrakcyjnych społecznie i zawodowo powodująca starzenie się lokalnego społeczeństwa • dewastacja i niszczenie niezagospodarowanych obiektów • realizacja nietrafionych pomysłów • brak dostatecznej aktywizacji bezrobotnych • niewłaściwa edukacja • brak środków i możliwości zagospodarowania wszystkich obiektów wymagających modernizacji, renowacji i wyposażenia, a także budowy nowej infrastruktury • wpływ problemów globalnych (oświata) na środowiska lokalne • klęski żywiołowe • niszczenie środowiska naturalnego • zagrożenia środowisk z tzw. problemami społecznymi • duża konkurencyjność • brak wystarczających środków na realizację projektów przez mieszkańców • rywalizacja samorządów, skłócenie społeczności • brak alternatywy dla ludzi starszych

Podczas prac nad analizą zidentyfikowano blisko 100 problemów, które zostały następnie połączone w sposób logiczny, co stanowiło podstawę do opracowania celów szczegółowych.

Pierwsza grupa problemów skoncentrowana jest wokół kwestii związanych z jakością życia, stanem infrastruktury społecznej w tym rekreacyjnej i turystycznej oraz zbyt słabego wykorzystania zasobów lokalnych w rozwoju społeczno - gospodarczym obszaru.

Problemy i wyzwania:

- niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej w tym drogowej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej i sportowej
- zbyt małe środki na infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i sportową
- bezrobocie
- brak miejsc pracy zapewniających bezpieczeństwo socjalne
- niedostateczna oferta kulturalna dla mieszkańców
- niedostateczna oferta miejsc rekreacyjnych i rozrywki dla mieszkańców i turystów, a zwłaszcza dla rodzin i dzieci
- brak zakładów pracy, możliwości rozwoju handlu
- niedostateczna baza gastronomiczno – noclegowa
- niedostateczna reklama regionu, brak spójnej promocji Gmin w kontekście Gór Sowich – niewłaściwe formy reklamy
- niski poziom wykształcenia i wiedzy
- starzejące się społeczeństwo i emigracja ludzi młodych
- zanieczyszczenie środowiska poprzez używanie niewłaściwych paliw do ogrzewania mieszkań i domów
- biurokracja
- problemy społeczne (bieda, uzależnienia, alkoholizm, brak chęci do pracy, brak ciągłości dochodów)
- obostrzenia w obszarach chronionych
- brak własnych środków finansowych na realizację projektów

Druga grupą problemów ukazuje brak integracji społecznej i nieodpowiednią jej aktywność.

Zintegrowanie mieszkańców, ich aktywność i zaangażowanie we własne sprawy, istotnie łączy się z odpowiedzialnością za swoją przestrzeń życia, środowisko przyrodnicze i posiadane dziedzictwo i pozwala na lepsze jego wykorzystanie w celach rozwojowych.

Problemy i wyzwania:

- słaba integracja społeczeństwa
- brak potrzeb wyższych
- mała świadomość społeczna, niewykształcone potrzeby więzi społecznych
- roszczeniowość
- brak produktu lokalnego, wytwórczości lokalnej dostatecznie wypromowanej
- brak oddolnych inicjatyw
- niechęć do przekwalifikowywania się i samokształcenia

Rozdział V Cele i wskaźniki

Zdefiniowanie celów i wskaźników LSR przeprowadzone zostało metodami partycypacyjnymi (otwarte spotkania informacyjno-konsultacyjne), z wykorzystaniem danych pochodzących ze statystyki publicznej oraz wyników badań społecznych. W konsekwencji dokonanej analizy problemów oraz mocnych stron sformułowano kluczowe obszary potrzeb mieszkańców. Proces ten umożliwił określenie celu głównego LSR, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć, które zostały następnie skonsultowane z mieszkańcami i uwzględnione w LSR. Konstruując cele ogólne i szczegółowe kierowano się zasadą spełniania przez nich kryteriów SMART. Sformułowane cele są jasne, odzwierciedlają realne potrzeby lokalnej społeczności, są realistyczne i adekwatne do środków finansowych, dostępnych na realizację LSR w ramach PROW 2014 – 2020. Wyznaczone cele są zgodne zarówno z celami przekrojowymi PROW jak i z dokumentami regionalnymi i lokalnymi.

W kontekście planowania działań w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, kluczowym założeniem działań planowanych w ramach realizacji strategii, jest odpowiedź na cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”, w tym poprzez:

- rozwój przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy,
- poprawę konkurencyjności głównych producentów lokalnych,
- a także inwestycje w infrastrukturę do świadczenia usług dla ludności (techniczną, w zakresie turystyki, rekreacji, kultury, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego).

W ramach wdrażania LSR przeznaczano 50% budżetu LSR na realizację przedsięwzięć dotyczących tworzenia nowych miejsc pracy oraz rozwijania działalności gospodarczej w ramach celu szczegółowego **1.3. Wykorzystanie zasobów lokalnych dla zrównoważonego rozwoju innowacyjnej, lokalnej działalności gospodarczej.**

Wszystkie cele sformułowano na podstawie konsultacji społecznych z mieszkańcami obszaru LGD. W czasie prac nad analizą SWOT wskazano główne obszary problemowe: rozwój gospodarki i niewystarczająca liczba miejsc pracy oraz aktywność społeczną. Z nich sformułowano cele ogólne. **Cel ogólny 1: „Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego”** zakłada rozwój gospodarczy regionu w oparciu o bogate zasoby lokalne z wykorzystaniem potencjału turystycznego. W wysokim stopniu premiowane są działania **innowacyjne oraz wpływające pozytywnie na ochronę środowiska**. **Cel ogólny 2: „Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego”**, zakłada aktywizację społeczną mieszkańców regionu, wzrost świadomości mieszkańców obszaru na temat **rozwiązań ekologicznych i utrzymania dobrego stanu środowiska naturalnego**.

Źródło i sposób pozyskania danych do pomiaru wskaźników oraz stan początkowy i docelowy wskaźników

Dla każdego wskaźnika podano odpowiednie źródło pozyskania wskaźnika. Dla wskaźników produktu i rezultatu źródłami takimi będą w większości dane pozyskane od Beneficjentów z ich sprawozdań końcowych z realizacji operacji, z list obecności itp. oraz dane, które będą w posiadaniu samego LGD, dane z monitoringu i ewaluacji własnej. Do ustalenia wartości

wskaźników oddziaływania dane pochodzić będą także ze sprawozdań Beneficjentów, ankiet monitorujących, jak również będą wykorzystane dane GUS czy gmin obszaru. Wszystkie dane zbierane będą w sposób ciągły, na bieżąco w procesie monitorowania tak, aby możliwa była ciągła i bieżąca aktualizacja informacji o stanie realizacji strategii, o stopniu realizacji poszczególnych przedsięwzięć i celów. Stan początkowy wskaźników produktu ustalono na poziomie „0” w celu bezpośredniego przedstawienia postępów realizacji LSR. Również na poziomie „0” ustalono stan początkowy realizacji wskaźników rezultatu, by mierzyć stan statyczny wskaźnika obrazującego efekt realizacji operacji. Stan początkowy wskaźników oddziaływania wykraczających poza bezpośrednie i natychmiastowe efekty, ale dotyczących bezpośrednio beneficjentów, zrealizowanych operacji i adresatów działań oraz będących konsekwencją realizacji danego celu określono na poziomie badań ankietowych i fokusowych mieszkańców obszaru przeprowadzonych przez LGD w trakcie procesu tworzenia strategii. Stan docelowy wskaźników ustalono w oparciu o dotychczasowe doświadczenia z realizacji PROW 2007-2013, na podstawie fiszek projektowych składanych przez potencjalnych beneficjentów, danych statystycznych dla regionu. Osiągnięcie wskaźników na założonym poziomie pozwoli na realizację celów strategicznych i poprawę sytuacji na obszarze LGD. Perspektywę czasową osiągnięcia wskaźników ustalono na rok 2023 bez poziomów przejściowych.

Uwzględniając cele przekrojowe PROW 2014 – 2020 tj. **ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu i innowacyjność** oraz zasadę zintegrowania celów, zasobów i podmiotów, struktura celów i przedsięwzięć do realizacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju przedstawia się następująco:

Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego

Cs. 1.1. Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej

P.1.2.1 Tworzenie i rozwijanie oferty promocyjnej regionu w oparciu o zasoby lokalne Gór Sowich

P 1.1.2 Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc służących rozwojowi społeczności lokalnej

Cs. 1.2. Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru

P.1.1.1 Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc związanych z rozwojem obszaru w oparciu o lokalne zasoby

Cs. 1.3. Wykorzystanie zasobów lokalnych dla zrównoważonego rozwoju innowacyjnej, lokalnej działalności gospodarczej

P.1.3.1
Wspieranie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych

P 1.3.2
Rozwijanie podmiotów gospodarczych,

Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego

Cs.2.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty

2.1.1 Działania rozwijające potencjał społeczności lokalnych i organizacji oraz edukacja przyrodnicza i klimatyczna

Cs. 2.2. Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR

2.2.1 Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania – włączenie mieszkańców we wdrażanie LSR

Matryca logiczna – Powiązanie diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Problemy / wyzwania	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne
<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej w tym drogowej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturowej i sportowej - zbyt małe środki na infrastrukturę turystyczną, rekreacyjną i sportową - bezrobocie - brak miejsc pracy zapewniających bezpieczeństwo socjalne - niedostateczna oferta kulturalna dla mieszkańców - niedostateczna oferta miejsc rekreacyjnych i rozrywki dla mieszkańców i turystów, a zwłaszcza dla rodzin i dzieci - brak zakładów pracy, możliwości rozwoju handlu - niedostateczna baza gastronomiczno – noclegowa 	<p>Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego</p>	<p>1.1. Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej</p>	<p>1.1.1 Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc związanych z rozwojem obszaru w oparciu o lokalne zasoby</p>	<p>Liczba utworzonych, przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej</p>	<p>Liczba użytkowników utworzonej, przebudowanej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>	<p>Poziom bezrobocie na obszarze objętym realizacją LSR</p>	<p>Sytuacja gospodarcza kraju (+-), wzrost zainteresowania turystyką krajową (+), rosnące zadłużenie gmin wykorzystujących środki zewnętrzne (-), duże zainteresowanie przedsiębiorców dotacjami (+), trudny rodzaj beneficjentów do których w szczególności kierowane jest wsparcie, czyli osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (-)</p>
			<p>1.1.2 Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc służących rozwojowi społeczności lokalnej</p>	<p>Liczba zagospodarowanych miejsc przestrzeni publicznej</p>	<p>Liczba osób użytkujących miejsca przestrzeni publicznej</p>		

<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczna reklama regionu, brak spójnej promocji Gmin w kontekście Gór Sowich – niewłaściwe formy reklamy - niski poziom wykształcenia i wiedzy - starzejące się społeczeństwo i emigracja ludzi młodych - zanieczyszczenie środowiska poprzez używanie niewłaściwych paliw do ogrzewania mieszkań i domów - brak własnych środków finansowych na realizację projektów 		1.2. Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru	1.2.1 Tworzenie i rozwijanie oferty promocyjnej regionu w oparciu o zasoby lokalne Gór Sowich	Liczba publikacji promocyjnych Liczba wydarzeń promocyjnych	Liczba użytkowników poinformowanych o atrakcjach turystycznych zlokalizowanych na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego Liczba uczestników lokalnych wydarzeń o charakterze promocyjnym na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego		
		Cs. 1.3. Wykorzystanie zasobów lokalnych dla zrównoważonego rozwoju innowacyjnej lokalnej działalności gospodarczej	1.3.1 Wspieranie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych	Liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw	Liczba utworzonych miejsc pracy		
			1.3.2 Rozwijanie podmiotów gospodarczych	Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw			

<ul style="list-style-type: none"> - słaba integracja społeczeństwa - brak potrzeb wyższych - mała świadomość społeczna, niewykształcone potrzeby więzi społecznych - roszczeniowość - brak produktu lokalnego oraz dostatecznie wypromowanej wytwórczości lokalnej - brak oddolnych inicjatyw - niechęć do przekwalifikowywania się i samokształcenia - niski poziom wykształcenia i wiedzy 	<p style="text-align: center;">Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego</p>	<p>2.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty</p>	<p>2.1.1 Działania rozwijające potencjał społeczności lokalnych i organizacji oraz edukacja przyrodnicza i klimatyczna</p>	<p>Liczba odbiorców działań aktywizacyjnych</p>	<p>Liczba akcji/kampanii/wydarzeń</p>	<p style="text-align: center;">Liczba działających organizacji pozarządowych na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego</p>	<p>Duże zainteresowanie ngo dotacjami (+) ryzyko nie wywiązania się z umowy przyznania pomocy (-), efekt „rozczarowania”, zbyt mała liczba środków, lub zbyt trudne procedury (-)</p>
		<p>2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR</p>	<p>2.2.1 Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania - włączenie mieszkańców we wdrażanie LSR</p>	<p>Liczba osób włączonych w współrealizację LSR</p>	<p>Liczba szkoleń dla pracowników LGD</p>		
					<p>Liczba szkoleń dla organów LGD</p>		
					<p>Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa</p>		
					<p>Liczba spotkań Informacyjno konsultacyjnych LGD z mieszkańcami</p>		
					<p>Liczba spotkań Informacyjno konsultacyjnych LGD z mieszkańcami</p>		
					<p>Liczba stron internetowych LGD/ publikacji informacyjnych</p>		
					<p>Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR</p>		

1.0	Cel ogólny	Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego							
1.1	Cele szczegółowe	Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej							
1.2		Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru							
1.3		Wykorzystanie zasobów lokalnych dla zrównoważonego rozwoju innowacyjnej, lokalnej działalności gospodarczej							
		Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miara	Stan początkowy 31.12.2014	Plan 2023 rok	Źródło danych			
W.1	Poziom bezrobocia na obszarze objętym realizacją LSR		%	12	10	GUS, Bank Danych Lokalnych			
		Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miara	Stan początkowy	Plan 2023 rok	Źródło danych			
W.1.1	Liczba użytkowników utworzonej, przebudowanej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		osoba	0	5 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD			
	Liczba osób użytkujących miejsca przestrzeni publicznej		osoba	0	3 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD			
W.1.2	Liczba użytkowników poinformowanych o atrakcjach turystycznych zlokalizowanych na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego		osoba	0	50 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD			
	Liczba uczestników lokalnych wydarzeń o charakterze promocyjnym na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego		osoba	0	7 500	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD			
W.1.3	Liczba utworzonych miejsc pracy		osoba	0	20	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD			
przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik produktu				Źródło danych / sposób pomiaru	
				nazwa	Jednostka miary	wartość			
						początkowa	końcowa 2023		
1.1.1	Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc związanych z rozwojem obszaru w oparciu o lokalne zasoby		JST, NGO	konkurs, grant	Liczba utworzonych, przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej	sztuka	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.2	Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc służących rozwojowi społeczności lokalnej		JST, NGO	konkurs, grant	Liczba zagospodarowanych miejsc przestrzeni publicznej	sztuka	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

1.2.1	Tworzenie i rozwijanie oferty promocyjnej regionu w oparciu o zasoby lokalne Gór Sowich	JST, NGO	grant, projekt współpracy	Liczba publikacji promocyjnych	Sztuka / rodzaj	0	15	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
				Liczba wydarzeń promocyjnych	sztuka	0	15	
1.3.1	Wspieranie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych	Osoby chcące podjąć działalność gospodarczą w tym osoby z grup defaworyzowanych	konkurs	Liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw	sztuka	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.3.2	Rozwijanie podmiotów gospodarczych	Przedsiębiorcy	konkurs	Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw	sztuka	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

2.0	Cel ogólny	Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego						
2.1	Cele szczegółowe	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty						
2.2		Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR						
		Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miara	Stan początkowy	Plan 2023 rok	Źródło danych		
W.2	Liczba działających organizacji na obszarze			98	110	Dane LGD		
		Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miara	Stan początkowy	Plan 2023 rok	Źródło danych		
W.2.1	Liczba odbiorców działań aktywizacyjnych		osoba	0	20 000	Dane LGD		
W.2.2	Liczba osób włączonych w współrealizację LSR		osoba	0	5 000	Dane LGD		
przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik produktu				Źródło danych / sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	wartość		
						początkowa	końcowa 2023	
2.1.1	Działania rozwijające potencjał społeczności lokalnych i organizacji oraz edukacja przyrodnicza i klimatyczna	NGO, JST	Grant, projekt współpracy	Liczba akcji/kampanii/wydarzeń	szt	0	17	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
				Liczba przeprowadzonych warsztatów	szt	0	13	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

2.2.1	Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania - włączenie mieszkańców we wdrażanie LSR	Mieszkańcy obszaru	Aktywizacja	Liczba szkoleń dla pracowników LGD	szt		11	Dane LGD
				Liczba szkoleń dla organów LGD	szt		11	
				Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Osoby / szt		1000	
				Liczba spotkań informacyjnokonsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt		11	
				Liczba stron internetowych LGD/ publikacji informacyjnych	szt		45	
				Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	szt		17	

Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wysokość wsparcia (PLN)	Maksymalny poziom wsparcia (%)	Wysokość wsparcia (PLN)	Maksymalny poziom wsparcia (%)	Wysokość wsparcia (PLN)	Maksymalny poziom wsparcia (%)
Przedsięwzięcie	Konkurs/projekty podstawowe		Konkursy grantowe		Projekty własne	
1.1.1	50 000 -500 000	A – 63,63; B – 85	5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85		
1.1.2	50 000 -500 000	A – 63,63; B – 85	5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85		
1.2.1			5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85	5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85; C - 50
1.3.1	80 000	80				
1.3.2	300 000	80				
2.1.1			5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85	5 000 - 20 000	A – 63,63; B – 85; C - 50
	A – jednostki sektora publicznego, B – pozostałe podmioty, C - LGD					

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Realizacja celów zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju przewiduje działania dotyczące następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do Samorządu Województwa,
- projekty grantowe,
- operacje własne LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest również LGD),
- projekty współpracy (w tym projekt międzynarodowy).

Uregulowania sposobu wyboru i oceny operacji, a także stosowanych podczas tego procesu kryteriów, zaprojektowane zostały odrębnie dla każdego z przedsięwzięć przewidzianych w Strategii zgodnie z przepisami obowiązującymi dla RLKS. Procedury wyboru i oceny operacji gwarantują przejrzystość postępowania oraz dopasowane są do specyfiki obszaru objętego LSR.

W celu stworzenia sprawnego i czytelnego dla potencjalnych beneficjentów systemu przyznawania i rozliczania wsparcia z budżetu LGD, opracowano następujący zestaw procedur:

1. **procedura ogłaszania naboru i przyjmowania wniosków o przyznanie pomocy,**
 2. **procedura wyboru operacji:**
 - a) wstępna ocena wniosków według Karty weryfikacji opracowanej przez LGD na podstawie obowiązujących przepisów prawa,
 - b) ocena zgodności operacji z LSR,
 - c) ocena operacji na podstawie lokalnych kryteriów wyboru,
 3. **procedura wyłączenia członka Rady z udziału w wyborze operacji w razie zaistnienia okoliczności podważających bezstronność w procesie oceny,**
 4. **procedura protestu;**
 5. **procedura zawarcia umowy, monitoringu i kontroli oraz rozliczania**
 6. **procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru**
- oraz dokumentów:
- a) **Regulamin naboru wniosków o przyznanie pomocy** (Załącznik do wniosku o wybór LSR),
 - b) **Wzór wniosku o przyznanie pomocy**, wzór wniosku o płatność wraz ze sprawozdaniem końcowym oraz wzór umowy udzielenia grantu (Załącznik do wniosku o wybór LSR),
 - c) **Zasady przekazania i rozliczania grantu oraz zasady monitoringu i kontroli** (Załącznik do wniosku o wybór LSR).

Rada dokonuje oceny zgodności operacji z LSR w oparciu o ustaloną procedurę oraz z zastosowaniem lokalnych kryteriów wyboru, określających priorytety LGD jako instytucji finansującej. Procedura przeprowadzania głosowania zawarta jest w Regulaminie pracy Rady LGD, stanowiącym załącznik do wniosku o wybór LSR.

Przygotowane procedury:

- zapewniają prawidłowy przebieg procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji oraz zgodności formalnej, a nad kwestiami tymi, zgodnie z Regulaminem Rady, czuwać będzie jej Sekretarz,
- przewidują zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej (termin, warunki i sposób wniesienia protestu), podawanie do publicznej informacji protokołów z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniach członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy).
- określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu,
- w celu realizacji zapisów art. 32 ust. 3 pkt. b) Rozporządzenia 1303/2014 w regulaminie funkcjonowania Rady uregulowano kwestię prowadzenia rejestru interesów w którym będą zawarte informacje na temat więzów wspólnych interesów lub korzyści, łączących członków Rady, które mogą mieć wpływ na podejmowanie decyzji przez Radę
- przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów

Przygotowane kryteria:

- są **mierzalne**, mają charakter oceny punktowej, posiadają odpowiednią metodologię wyliczenia, a także zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium
- zostały opracowane i zaakceptowane przy udziale **społeczności lokalnej** w ramach realizacji planu włączenia społeczności lokalnej w proces przygotowania LSR
- są opracowane na podstawie **diagnozy** (definiowania problemów) i analizy **SWOT** podczas **konsultacji** z grupą roboczą, przekładają się bezpośrednio na realizację celów i wskaźników zawartych w LSR
- mają możliwość **modyfikacji**, O zmianę kryteriów może wnioskować Zarząd Stowarzyszenia LGD z własnej inicjatywy lub członkowie Rady. Wniosek o zmianę kryteriów musi zawierać uzasadnienie
- zawierają warunki (w zależności od rodzaju i celu) **premiujące** operacje, które:
 - a) generują **dotkliwe miejsca pracy** niż zakładane minimum
 - b) są **innowacyjne**
 - c) podstawą działalności będzie wytwarzanie **produktów lokalnych**
 - d) ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb zdefiniowanych **grup defaworyzowanych**, w szczególności ich włączenia społecznego.
 - e) zakładają **większy wkład** własny beneficjenta niż zakładane minimum, (dotyczy to także projektów własnych LGD)

Innowacyjność

Definicja innowacyjności:

Według Podręcznika Oslo Manual (międzynarodowego podręcznika metodologicznego badań statystycznych innowacji zalecanego w krajach OECD i UE) innowacja jest to wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu (wyrobu lub usługi), nowego lub istotnie ulepszanego procesu, nowej metody marketingu lub nowej metody organizacji w zakresie praktyk biznesowych, organizacji miejsca pracy bądź relacji ze środowiskiem zewnętrznym (Oslo Manual 2005,

OECD/Eurostat). W LSR przyjęliśmy definicję opartą o to podejście, która dla realizacji celów określonych w naszym LSR brzmi:

Innowacja to wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu (wyrobu lub usługi), nowego lub istotnie ulepszanego procesu, zastosowanie nowej technologii lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych na obszarze LGD „Partnerstwo Sowiogórskie”.

Sposób oceny innowacyjności.

Wnioskodawca składając wniosek do LGD, powinien dołączyć załącznik pn „Opis „projektu” pod kątem spełniania lokalnych kryteriów wyboru operacji zapisanych w LSR” (dokument własny LGD, do pobrania na stronie www.partnerstwo.sowiogorskie.pl). Załącznik ten jest jednakowy dla wszystkich typów operacji składanych do LGD przez wnioskodawców.

Rozdział VII Plan działania

Realizacja działań w ramach LSR, została zaplanowana w kontekście 3 kluczowych etapów:

1 etap: lata 2016-2018

2 etap: lata 2019-2021

3 etap: lata 2022-2023

Większość operacji planowanych do realizacji, została zaplanowana w 1 i 2 etapie w sposób umożliwiający minimalizowanie ryzyka związanego z osiągnięciem wskaźników. Realizację działań założono w ramach dwóch celów głównych, które zostały sformułowane na podstawie diagnozy obszaru, analizy SWOT oraz problemów społeczności lokalnej obszaru.

Plan działania ze szczegółowym opisem stanowi załącznik do strategii nr 3.

W ramach realizacji LSR planuje się dwa projekty współpracy, w tym jeden o charakterze edukacyjno – inwestycyjnym.

Projekt współpracy pod roboczą nazwą „**Festiwal Kulinaryny: Tradycje wsi polskiej i czeskiej**”. Ma charakter międzynarodowy. Partnerami projektu będą LGD z województwa dolnośląskiego tj. LGD Ujście Baryczy, LGD Partnerstwo Sowiogórskie oraz partner zagraniczny z Czech: MAS „Sdružení Splav”. Budżet projektu współpracy ustalono w granicach 2% budżetu na realizację LSR czyli na 120 000 zł. Głównym celem projektu jest aktywna promocja obszaru partnerów poprzez wymianę doświadczeń związanych z tradycją, kulturą i dziedzictwem lokalnym. Operacja wpisuje się w dwa cele szczegółowe LSR tj. cel szczegółowy 1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru oraz cel szczegółowy 2.1

Projekt współpracy pn. roboczą „**EkoLGD**” ma charakter edukacyjno - inwestycyjny. Partnerami projektu współpracy będą LGD z obszaru województwa dolnośląskiego tj. LGD Ujście Baryczy, LGD Partnerstwo Sowiogórskie, LGD Qwsi, LGD Dobra Widawa, województwa opolskiego – LGD Brzesko – Oławska Wieś Historyczna oraz partner zagraniczny. Budżet projektu współpracy ustalono w granicach 3% budżetu na realizację LSR czyli na 180 000 zł. Głównym celem projektu jest "Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych". Projekt ma na celu edukację ekologiczną mieszkańców, zwłaszcza młodzieży szkolnej (szkoły podstawowe i gimnazja). Zostaną przeprowadzone warsztaty dot. m.in. segregacji odpadów, recyklingu, zorganizowany konkurs

plastyczny. Zakupione zostaną wzorcowe pojemniki do segregacji odpadów. Wydane zostaną książeczka edukacyjna "Jak prawidłowo segregować odpady" oraz druga publikacja opisująca walory cenne przyrodnicze obszaru LGD, których zachowanie jest szczególnie istotne ze względu na zachowanie czystości ekologicznej regionu. Projekt planuje się do realizacji w latach 2019-2020.

Rozdział VIII Budżet LSR

LGD zakłada realizację Lokalnej Strategii Rozwoju jednofunduszowej, wykorzystującą środki PROW 2014-2020. Zakres wsparcia oraz wkład środków publicznych w jego realizację na poszczególne działania z PROW przedstawia załącznik nr 4 do LSR. Wysokość kosztów bieżących określono zgodnie z rozporządzeniami Unii Europejskiej (1303/2013) ustawami i rozporządzeniami krajowymi. Koszty obejmują przede wszystkim: koszty operacyjne, personelu, szkoleń, doradztwo i obsługę naborów, ewaluacji oraz inne koszty, które muszą być poniesione dla prawidłowego i sprawnego wdrażania Lokalnej strategii Rozwoju. W wyniku różnicy pomiędzy maksymalną kwotą przeznaczoną na funkcjonowanie lokalnej grupy działania, a kosztami bieżącymi ustalono kwotę przeznaczoną na działania aktywizacyjne, związane z animowaniem, wspieraniem społeczności lokalnych w zakresie realizacji celów oraz działań szkoleniowych, doradczych i informacyjno-promocyjnych dotyczących realizacji działania 19.4. Działania w zakresie kosztów bieżących i aktywizacji służą przede wszystkim do realizacji dwóch celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć zapisanych w LSR. Główne wsparcie będzie dotyczyć realizacji LSR przez społeczność obszaru w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy jak i aktywności w pozostałych celach.

W planie finansowym uwzględniono wielkość wkładu w podziale na wkład EFROW i budżet państwa, przewidziano również wkład pochodzący od beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych przyczyniających się w znacznym stopniu do uatrakcyjnienia obszaru dla mieszkańców

Operacje własne, będą realizowane z udziałem wkładu własnego, na poziomie wyższym, niż przewidziany w programie.

jak i potencjalnych turystów. Uwzględniono również realizację projektu współpracy działanie 19.3 zakładając 2 % wysokość wsparcia do 2018r. oraz kwotę 3% do roku 2019 . Planuje się realizację **2 projektów współpracy (międzynarodowych)**. Istotą projektu współpracy jest tworzenie partnerstwa lokalnego i ponadregionalnego. Projekty realizują 2 cele ogólne, określone LSR Partnerstwa Sowiogórskiego. **2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty**

Operacje własne, dla których beneficjentem będzie LGD, będą realizowane z udziałem wkładu własnego, na poziomie wyższym, niż przewidziany w programie.

Środki finansowe podane w tabeli będą przeznaczone na projekty realizowane w ramach:

1. Konkursów otwartych.
2. Konkursów dla przedsiębiorców i osób planujących założyć nową firmę.
3. Projektów grantowych
4. Projektów własnych
- 5. Projektów współpracy**

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		O RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		FS	FRR			
Realizacja LSR (wdrażanie)	6 000 0000	-	-	-		-
Współpraca	120 000			-		-
Koszty bieżące	1 000 000	-	-	-	-	-
Aktywizacja	450 000	-	-	-	-	-
Razem	7 570 000	-	-	-	-	-

Cel główny	Cel szczegółowy	Budżet
1. Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego	Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej	2 700 000
	Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru	400 000 ¹⁾
	Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej	3 000 000
Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty	400 000 ¹⁾
	Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR	250 000 ¹⁾ (tylko aktywizacja)
1) Razem (uwzględniając aktywizację oraz projekty współpracy)		6 750 000

Rozdział IX Plan komunikacji

Lokalna Grupa Działania oraz Lokalna Strategia Rozwoju wdrażana przez nią zgodnie z zasadami rozwoju kierowanego przez społeczność lokalna oparta jest na udziale społeczności lokalnej zarówno w procesie tworzenia jak i wdrażania strategii oraz funkcjonowania LGD.

Komunikacja w tym jest warunkiem nieodzownym w osiągnięciu założonych efektów. Podstawowym warunkiem w planowaniu skutecznej komunikacji jest jej dwukierunkowość, podejście takie pozwala na pozyskiwanie bardzo ważnej, zwrotnej informacji. Działania informacyjne służą także transparentności działań LGD, co jest niezwykle ważne w budowaniu zaufania do LGD, która w swej działalności korzysta ze środków publicznych, na znacznym obszarze z wieloma grupami interesów.

Celem ogólnym działań komunikacyjnych jest promowanie Lokalnej Strategii Rozwoju oraz wsparcie realizacji zawartych w niej celów określonych w LSR przez zachęcenie potencjalnych beneficjentów oraz mieszkańców obszaru LGD do korzystania ze środków z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Działania informujące będą zrealizowane dzięki dostarczeniu mieszkańcom informacji niezbędnych w procesie ubiegania się o środki unijne, motywowanie projektodawców i edukowanie ich w obszarze właściwej realizacji projektów oraz upowszechnianie efektów wykorzystania środków z EFRROW na obszarze LGD.

Szczególnego znaczenia nabiera jednak konieczność upowszechniania działań dofinansowanych przez LGD ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 i możliwości jakie grupa ta wnosi w rozwój poziomu życia mieszkańców zamieszkujących obszary wiejskie. Rozpoznawalność LGD jako podmiotu, dzięki któremu zrealizowano wiele inwestycji jest niewystarczająca. Dlatego też planowane działania mają na celu nie tylko wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych Beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych inwestycji, ale dodatkowo wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania oraz jej rozpoznawalność. Celem działań jest ponadto utrwalenie i pogłębienie akceptacji i przychylności mieszkańców obszaru Lokalnej Grupy Działania dla istnienia samych funduszy oraz skutków ich działania w gminach.

Grupy docelowe, do których kierowane będą poszczególne działania komunikacyjne wynikają z LSR i zapisanego tam celu ogólnego i celów szczegółowych. Wyróżnić należy cztery podstawowych grupy odbiorców:

Grupy defaworyzowane – podejmowane działania komunikacyjne w szczególności będą nakierowane na dotarcie do osób defaworyzowanych. W związku z tym wykorzystane zostaną nie tylko działania informacyjne, ale również współpraca z instytucjami, dzięki którym dotarcie do tych osób będzie łatwiejsze.

Przedsiębiorców i osoby chcące podjąć działalność gospodarczą – jednym z głównych celów realizacji Strategii jest rozwój lokalnej gospodarki poprzez tworzenie miejsc pracy i rozwój lokalnych przedsiębiorstw.

Przedstawiciele NGO i JST – Są to z zarówno partnerzy w różnych działaniach w ramach wdrażania LSR, potencjalni beneficjenci oraz „nośniki” informacji, która może za ich pośrednictwem dotrzeć do większej ilości ludzi.

Ogół mieszkańców - należy również traktować jako ważną grupę odbiorców niektórych działań komunikacyjnych. Jednym z głównych celów LSR jest aktywizacja społeczna.. Ważnym zadaniem w ramach tego działania będzie do osób, które nie mają doświadczenia w udziale w życiu społeczności lokalnej.

Rodzaje działań i środków komunikacji:

Kampanie informacyjne – będą dotyczyły wybranych celów głównych planu komunikacji.

Badania satysfakcji – badanie satysfakcji odbywać się będzie poprzez uzupełnianie formularzy/ankiet przez beneficjentów (uczestników) wybranych wydarzeń.

Doradztwo indywidualne – prowadzone w biurze LGD doradztwo przez pracowników LGD

Szkolenia - organizowane spotkania dotyczące możliwości włączenia się we wdrażanie LSR, realizowanie operacji w ramach LSR

Wydarzenia promocyjne – odbywać się będą różne formy imprez i wyjazdów

Bieżąca publikacja informacji – pracownicy LGD będą na bieżąco udostępniali informacje poprzez dostępne kanały komunikacyjne Stowarzyszenia oraz partnerów

Wydawnictwa i publikacje – w ramach działań komunikacyjnych podejmowane będą również starania publikacji ogłoszeń/artykułów w mediach lokalnych i ponadlokalnych. Dodatkowo, LGD będzie wydawało foldery, broszury oraz periodyk **Biuletyn Sowiogórski**.

Proces komunikacji będzie podlegał ciągłemu **monitoringowi**, zebranie poszczególnych danych z prowadzonych działań będzie odbywało się na podstawie zbieranych przez pracowników LGD informacji. Dzięki bieżącemu kontrolowaniu tego ilu było odbiorców/uczestników danego działania komunikacyjnego i stosowanego środka przekazu, możliwe będzie szybkie reagowanie przez pracowników LGD i Zarząd w celu poprawy jakości realizowanych działań.

Plan komunikacji jest szerzej opisany w załączniku nr Plan Komunikacji.

Ewaluacja oraz monitoring Planu Komunikacji opisany jest w załączniku Ewaluacja oraz Monitoring.

Rozdział X Zintegrowanie

Niniejszy dokument jest strategią dla obszaru obejmującego 5 gmin, leżących na terenie 3 powiatów. Zapisy Lokalnej Strategii Rozwoju, zwłaszcza wyznaczone w niej cele, przedsięwzięcia i działania są spójne z dokumentami planistycznymi oraz strategicznymi obowiązującymi na obszarze Partnerstwa Sowiogórskiego:

Zapisy tych dokumentów wykorzystane zostały do prac nad diagnozą obszaru oraz na etapie planowania strategicznego w ramach LSR monitorowana była ich zgodność z proponowanymi do realizacji celami i przedsięwzięciami w ramach LSR. Realizacja celów LSR oraz komplementarnych zapisów lokalnych dokumentów strategicznych przyczynią się do zrównoważonego rozwoju regionu. Dla zobrazowania zależności pomiędzy Lokalną Strategią Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego a dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego, ponadlokalnego oraz lokalnego poniżej przedstawiono matryce spójności celów LSR z priorytetami, celami i kierunkami interwencji zawartymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Cele Strategii Rozwoju Kraju 2020
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		II.2.1. Zwiększenie produktywności gospodarki II.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej II.6.4. Poprawa stanu środowiska II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej II.4.3. Zwiększanie mobilności zawodowej i przestrzennej III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmocnienia potencjału obszarów wiejskich
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego II.6.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej II.6.4. Poprawa stanu środowiska II.6.5. Adaptacja do zmian klimatu II.5.1. Zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych III.2.2. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Priorytety Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 – 2020
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		P2. Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		P5. Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		P6. Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		P5. Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		P6. Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Cele Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy. Cel 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP. Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów, oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa. Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników.
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy. Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów, oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa. Cel 5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno – informacyjnych. Cel 7. Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia. Cel 8. Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne.
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Priorytety Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		2. Wsparcie Marketingowe: prowadzenie kampanii promujących ofertę turystyczną regionu 3. Rozbudowa Jakościowej Infrastruktury Turystycznej Regionu
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		4. Kapitał Ludzki
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Priorytety Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		Priorytet PR1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		Priorytet PR2. Aktywna społeczność i atrakcyjne środowisko zamieszkania
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		Priorytet PR3. Przyjazna przestrzeń turystyczna Priorytet PR4. Sprawna i efektywna infrastruktura Priorytet PR5. Nowy wizerunek miejsca
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		Priorytet PR2. Aktywna społeczność i atrakcyjne środowisko zamieszkania
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		Priorytet PR3. Przyjazna przestrzeń turystyczna Priorytet PR5. Nowy wizerunek miejsca Priorytet PR6. Trwałe partnerstwo

Strategia Rozwoju Powiatu Walbrzyskiego

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskeigo		Cele Strategii Rozwoju Powiatu Walbrzyskiego
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskeigo		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		Cel strategiczny 1. Poprawa dostępności przestrzennej
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		Cel strategiczny 2. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o zasoby wewnętrzne
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		Cel strategiczny 3. Włączenie społeczne oraz podniesienie jakości życia mieszkańców
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskeigo		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		Cel strategiczny 3. Włączenie społeczne oraz podniesienie jakości życia mieszkańców
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości edukacji

Strategia Rozwoju Powiatu Dzierżoniowskiego

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskeigo		Priorytety Strategii Rozwoju Powiatu Dzierżoniowskiego
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskeigo		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		PRIORYTET 1. KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA PRIORYTET 3. KAPITAŁ SPOŁECZNY I JAKOŚĆ ŻYCIA; PRIORYTET 4. ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ DLA SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU;
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskeigo		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		PRIORYTET 3. KAPITAŁ SPOŁECZNY I JAKOŚĆ ŻYCIA; PRIORYTET 5. INTEGRACJA I WSPÓŁPRACA;
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia Rozwoju Powiatu Kłodzkiego

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskeigo		Cele Strategii Rozwoju Powiatu Kłodzkiego
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskeigo		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		Cel strategiczny główny: Wzrost standardów życia mieszkańców powiatu z poszanowaniem wielokulturowego dziedzictwa, środowiska naturalnego i wykorzystaniem walorów turystycznych i uzdrowiskowych.
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		

Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		Cel strategiczny główny: Wzrost standardów życia mieszkańców powiatu z poszanowaniem wielokulturowego dziedzictwa, środowiska naturalnego i wykorzystaniem walorów turystycznych i uzdrowiskowych.;
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia rozwoju gminy Głuszycy na lata 2012 - 2020

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Cele Strategii rozwoju gminy Głuszycy na lata 2012 - 2020
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		<ul style="list-style-type: none"> - Promocja i rozwój turystyki na terenie gminy - Promowanie i wspieranie aktywności sportowej - Rozszerzenie oferty kulturalnej i edukacyjnej dla mieszkańców i turystów - Dostosowanie infrastruktury technicznej i społecznej do potrzeb mieszkańców i turystów - Wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności w oparciu o lokalny potencjał
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		<ul style="list-style-type: none"> - Promowanie i wspieranie aktywności sportowej - Rozszerzenie oferty kulturalnej i edukacyjnej dla mieszkańców i turystów - Aktywacja społeczeństwa mająca na celu rozwiązywanie problemów społecznych - (zmiana postawy biernej na aktywną)
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia rozwoju gminy Jedlina - Zdrój

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Obszary strategiczne Strategii rozwoju gminy Jedlina - Zdrój
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		<ul style="list-style-type: none"> - Przedsiębiorczość i infrastruktura – gmina atrakcyjna dla biznesu zainteresowanego uzdrowiskowym, ekologicznym, przestrzennym i historycznym rozwojem miasta. - Działalność kulturalna i infrastruktura społeczna – partycypacja mieszkańców w rozwój bezpiecznego i samorządowego miasta. - Turystyka, sport, rekreacja i środowisko naturalne atutem dla rozwoju miasta i poprawy jakości życia mieszkańców. - Promocja miasta – wspieranie rozwoju miasta i regionu poprzez angażowanie różnych środowisk w tym nauki i biznesu w poszukiwanie rozwiązań pozwalających osiągnąć przewagę konkurencyjną na rynku uzdrowiskowym i turystycznym.
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		

Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		- Działalność kulturalna i infrastruktura społeczna – partycypacja mieszkańców w rozwój bezpiecznego i samorządowego miasta. - Turystyka, sport, rekreacja i środowisko naturalne atutem dla rozwoju miasta i poprawy jakości życia mieszkańców.
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia Rozwoju Gminy Pieszycy na lata 2014-2020

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Cele strategiczne Strategii rozwoju gminy Pieszycy na lata 2014 – 2020
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		CEL 1: Rozwój lokalnej przedsiębiorczości CEL 2: Poprawa warunków życia na terenie Gminy CEL 3: Ochrona środowiska naturalnego CEL 4: Oferta kulturalna, sportowa i turystyczna
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		CEL 2: Poprawa warunków życia na terenie Gminy CEL 3: Ochrona środowiska naturalnego CEL 4: Oferta kulturalna, sportowa i turystyczna
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Strategia Rozwoju Gminy Nowa Ruda

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Sowiogórskiego		Priorytety Strategii rozwoju gminy Nowa Ruda
Cel ogólny 1: Wykorzystanie potencjału krajobrazowego, turystycznego i kulturowego w zrównoważonym i dynamicznym rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
1.1 Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej		PRIORYTET 1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI PRIORYTET 2. IDENTYFIKACJA I PROMOCJA LOKALNYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH PRIORYTET 3. EDUKACJA I ZATRUDNIENIE PRIORYTET 4. PROMOCJA PRIORYTET 1. ROZWÓJ I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY REKREACYJNO – TURYSTYCZNEJ PRIORYTET 4. OCHRONA ŚRODOWISKA
1.2 Obszar atrakcyjny turystycznie - z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru		
1.3 Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej		
Cel ogólny 2: Wzmocnienie i wykorzystanie potencjału społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Partnerstwa Sowiogórskiego		
2.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty		PRIORYTET 3. EDUKACJA I ZATRUDNIENIE PRIORYTET 2. KULTURA I INTEGRACJA SPOŁECZNA
2.2 Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR		

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja

W celu skutecznej i właściwej realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) konieczny jest odpowiedni monitoring i ocena jej wdrażania. Działania takie pozwalają na prawidłowe wdrażanie strategii i osiągnięcie założonych efektów wpływających na zrównoważony rozwój obszaru objętego strategią. Proces monitoringu i ewaluacji prowadzony będzie w całym okresie wdrażania strategii (2016 – 2023) oraz bezpośrednio w okresie po zakończeniu wdrażania. Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Sowiogórskie” (LGD) dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, oddziaływania i trwałości podejmowanych działań. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych informacji, które będą wykorzystane w procesie decyzyjnym dotyczącym wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD.

Monitorowaniu będą podlegać następujące aspekty działań LGD:

- harmonogram ogłaszania konkursów,
- realizacja budżetu LGD,
- realizacja wskaźników realizacji LSR
- plan komunikacji,
- realizacja szkoleń organizowanych przez LGD,
- monitorowanie konkursów organizowanych przez LGD,
- monitorowanie struktury partnerstwa LGD,

Dzięki temu LGD dba o swoją stabilną sytuację finansową i podejmuje działania interwencyjne w przypadku rozbieżności lub niepowodzeń w realizacji LSR. Organem odpowiedzialnym za prowadzenie ewaluacji i monitoringu jest Zarząd i Biuro LGD. Zarząd może zlecić wykonanie niektórych zadań ekspertom zewnętrznym.

System monitorowania będzie polegać na:

- gromadzeniu danych na podstawie formularzy, wniosków, informacji uzyskanych od podmiotu wdrażającego (UM) o zawartych umowach i wysokości środków wypłacanych beneficjentom na realizację operacji oraz własnych danych z przeprowadzonych konkursów,
- monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami, ankiet i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji,
- weryfikacji osiągnięcia rzeczywistych rezultatów na podstawie gromadzenia danych dotyczących wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania dla poszczególnych przedsięwzięć,
- dokonywania przeglądu procedur wewnętrznych wdrożenia poszczególnych działań LSR,
- gromadzeniu danych dotyczących wydatkowania środków na funkcjonowanie LGD zgodnie z procedurą określoną w umowie z podmiotem wdrażającym

Wyniki płynące z ewaluacji oraz analizy danych monitoringowych wykorzystane zostaną do:

- Informowania społeczności lokalnej i pozostałych interesariuszy o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów i wskaźników, wykorzystania środków finansowych, sukcesach i porażkach w realizacji LSR;

- Procedury aktualizacji strategii. W przypadku, gdy analiza danych monitoringowych i ewaluacja wykażą zapóźnienia w procesie wdrażania, pojawienie się problemów i barier wymagających interwencji, stanowić to będzie podstawę i uzasadnienie do uruchomienia procedury aktualizacji strategii. Aktualizacja ta dotyczy może jednego (np. kryteriów wyboru operacji) lub kilku elementów (np. wskaźników, budżetu) strategii.

Realizacja działań ewaluacyjnych odbywać się będzie z zastosowaniem podstawowych kryteriów ewaluacji, którymi są:

Trafność - stopień, w jakim przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów.

Efektywność - ocena poziomu „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów, przy czym przez nakłady rozumie się zarówno zasoby finansowe, ludzkie jak i poświęcony czas.

Skuteczność - ocena stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.

Użyteczność - stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji.

Trwałość - ocena czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie obszaru, regionu czy kraju.

Podziału na poszczególne rodzaje ewaluacji dokonujemy ze względu na moment, w którym ewaluacja jest realizowana, poziom, którego dotyczy, oraz sposób jej organizacji. Podstawowym podziałem jest klasyfikacja według momentu realizacji w cyklu interwencji publicznej, w którym ewaluacja jest podejmowana. Ze względu na moment uruchomienia badania ewaluacyjnego różniemy:

- **ewaluację ex-ante** (przed rozpoczęciem realizacji interwencji) – celem takiego badania jest poprawa jakości planowanej do uruchomienia interwencji,
- ewaluację **on-going** (tzw. mid – term) (w trakcie wdrażania interwencji) - celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów w świetle wcześniej przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych
- ewaluację **ex-post** (po zakończeniu realizacji interwencji) - celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. W przypadku wdrażania LSR planujemy dokonać ewaluacji on – going oraz ex – post

Szczegółowe rozwiązania dotyczące procesu monitoringu i ewaluacji zawarte zostały w **Załączniku nr 2** do Lokalnej Strategii Rozwoju.

Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie w dniu 30 listopada 2015 r. zwróciła się z wnioskiem do Regionalnej Ochrony Środowiska we Wrocławiu o wydanie opinii czy Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 wymaga strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Stowarzyszeni LGD Partnerstwo Sowiogórskie otrzymało ustną informację o odstąpieniu od konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Lokalnej Strategii Rozwoju.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie w dniu 1 grudnia 2015 r. zwróciła się z wnioskiem do Wojewódzka Stacja Sanitarno - Epidemiologiczna we Wrocławiu o wydanie opinii czy Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 wymaga strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W dniu 21 grudnia 2015 roku stowarzyszenie otrzymało opinię od Dolnośląskiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o braku potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Strategię Rozwoju Kraju 2020 (SRK)
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020
3. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności
4. Wytyczne w zakresie jednolitego i prawidłowego wykonywania przez lokalne grupy działania zadań związanych z realizacją strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020.
5. REGULAMIN KONKURSU NA WYBÓR STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ
6. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020
7. Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
8. STRATEGIA ROZWOJU POWIATU WAŁBRZYSKIEGO
9. Strategia rozwoju powiatu kłodzkiego na lata 2008-2015
10. Strategii Rozwoju Powiatu Dzierżoniowskiego na lata 2014 – 2020
11. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej.
12. Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Głuszycy na lata 2012 –2020.
13. Strategia rozwoju Gminy Głuszycy na lata 2012-2020.
14. Plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Głuszycy.
15. Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju Gminy Głuszycy.
16. Strategia Rozwoju Gminy Jedlina-Zdrój na lata 2011-2020 (Uchwała Nr XII/62/11 Rady Miasta Jedlina-Zdrój z dnia 25.11.2011r.)
17. Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2011-2015 (Uchwała Nr V/26/11 Rady Miasta Jedlina-Zdrój z dnia 1.03.2011r.)
18. Gminny Program Ochrony Środowiska (Uchwała Nr XIX/108/12 z dnia 27.09.2012r.)
19. Strategia Rozwoju Turystyki w gminie Jedlina-Zdrój na tle subregionu Turystycznego „Góry Wałbrzyskie”.
20. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2008-2015
21. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2013 - 2016
22. Strategia Rozwoju Gminy Nowa Ruda do 2015 roku.
23. Strategia rozwoju Gminy Pieszyce na lata 2014-2020
24. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Pieszyce
25. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pieszyce na lata 2015-2020
26. Strategia Rozwoju Gminy Walim na lata 2012-2020.
27. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony jej Ofiar w Gminie Walim na lata 2011-2015.
28. Program Wspierania Rodziny w Gminie Walim na lata 2015-2020.
29. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Załączniki do LSR

1. Procedura aktualizacji LSR
2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu
3. Plan działania
4. Plan komunikacji
5. Budżet

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR

Aktualizacja LSR jej zadań i celów, będzie się odbywać jako efekt ewaluacji, na każdym szczeblu decyzyjnym i w każdym obszarze działań. Ma ona na celu umożliwienie dostosowania zapisów Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność do wymogów prawnych, jak również do potrzeb i oczekiwań mieszkańców i beneficjentów obszaru oraz aktualizacji danych. Wszyscy członkowie LGD, a także mieszkańcy obszaru mają możliwość składania wniosków, uwag i propozycji zmian w zapisach LSR. Na stronach internetowych dostępne będą adresy mailowe oraz numery telefonów osób, które będą takie informacje i wnioski zbierać. W procesie aktualizacji będzie mógł wziąć udział każdy mieszkaniec/beneficjent/członek obszaru według obowiązujących zasad:

- zgłoszenie innowacji na piśmie,
- zgłoszenie problemu w trakcie spotkań i konsultacji z mieszkańcami,
- zgłoszenie propozycji zmian pocztą elektroniczną.

Wszystkie te uwagi będą zbierane i analizowane w biurze Lokalnej Grupy Działania. Raz na kwartał wszystkie informacje na ten temat będą przekazywane do Zarządu, który dodatkowo przeprowadza analizę otoczenia prawnego oraz możliwości wdrożenia innowacji. Zarząd może wspomóc się w swoich pracach opinią ekspercką w kwestii możliwości wprowadzenia innowacji. W przypadku braku możliwości wprowadzenia innowacji podawany jest powód wraz z uzasadnieniem i zamieszczany na stronie internetowej. W przypadku pozytywnej oceny Zarządu innowacja zostaje przedstawiona na najbliższym WZC, które podejmuje decyzję w kwestii aktualizacji lub nieprzyjęcia proponowanych zmian w LSR.

Zmiany w LSR mogą również wynikać z procesów monitoringu i ewaluacji. W takim przypadku procedura jest analogiczna. W przypadku zidentyfikowania podczas tego procesu koniecznych zmian w LSR są one niezwłocznie przekazywane do Zarządu, który dodatkowo przeprowadza analizę otoczenia prawnego oraz możliwości wdrożenia innowacji. Zarząd może wspomóc się w swoich pracach opinią ekspercką w kwestii możliwości wprowadzenia innowacji. W przypadku braku możliwości wprowadzenia innowacji podawany jest powód wraz z uzasadnieniem i zamieszczany na stronie internetowej. W przypadku pozytywnej oceny Zarządu innowacja zostaje przedstawiona na najbliższym WZC, które podejmuje decyzję w kwestii aktualizacji lub nieprzyjęcia proponowanych zmian w LSR.

Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Element badany	Wykonujący badanie	Metoda	Czas i okres dokonywania pomiaru	Ocena
Proces realizacji LSR	Biuro LGD (ocena własna)	<ul style="list-style-type: none"> - analiza dokumentacji konkursowej - dane zebrane z przeprowadzonego naboru - ankiety dotyczące oceny świadczonego doradztwa 	- na bieżąco	<p>Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR</p> <p>Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych</p> <p>ocena stopnia osiągnięcia zaplanowanych wskaźników produktu i rezultatu</p>
Rada	Biuro LGD (ocena własna)	<ul style="list-style-type: none"> - analiza dokumentacji konkursowej - dane zebrane z przeprowadzonego naboru - analiza pozostałej dokumentacji związanej z organizacją posiedzenia Rady i wyborem operacji do realizacji 	- na bieżąco /zawsze po przeprowadzonym naborze wniosków/	ocena zgodności przeprowadzonej oceny z wytycznymi i zapisami Regulaminu ocena frekwencji, sposobu i prawidłowości dokonywania oceny przez poszczególnych członków Rady ocena stopnia akceptacji i zrozumienia przez członków Rady kryteriów wyboru operacji analiza potrzeb szkoleniowych i doradczych związanych z prawidłowością dokonywania oceny
Pracownicy Biura LGD, Funkcjonowanie Biura Zarządu	Zarząd LGD	- anonimowe ankiety	- na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa

			Ewaluacja ex – post po 2020 roku	ewaluacja ex – post - ocena akceptacji zrealizowanego budżetu i osiągniętych wskaźników przez społeczność lokalną - ocena wpływu zrealizowanego budżetu i osiągniętych wskaźników na aktualną sytuację społeczno – ekonomiczną obszaru - ocena wpływu otoczenia na stopień zrealizowania budżetu i osiągnięcia wskaźników (metoda PEST) - ocena wpływu działalności zarządu i biura LGD na stopień realizacji budżetu i wskaźników
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie biura	Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) we współpracy z biurem LGD (ocena własna)	- analiza dokumentacji z monitoringu - warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną - badania ankietowe (np. CAWI, CATI) - wywiady grupowe z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej - wywiady indywidualne z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej	Ewaluacja mid – term do końca 2018 roku, Ewaluacja ex – post po 2020 roku	ewaluacja mid - term -ocena świadczonego doradztwa - ocena prowadzonych działań szkoleniowych i zakresu aktywizacji lokalnej społeczności - ocena organizacji posiedzeń Rady - ocena procesu wdrażania LSR ewaluacja ex – post -ocena w jakim stopniu aktywność biura i jego zaangażowanie w proces wdrażania LSR miały wpływ na zmiany w sytuacji społeczno – ekonomicznej obszaru
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) we współpracy z biurem LGD (ocena własna)	- analiza dokumentacji z monitoringu - warsztaty ewaluacyjne z społecznością lokalną - badania ankietowe (np. CAWI, CATI)	Ewaluacja mid – term do końca 2018 roku,	ewaluacja mid - term - ocena efektywności i jakości prowadzonych działań komunikacyjnych

		<ul style="list-style-type: none"> - zogniskowane wywiady grupowe z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej - wywiady indywidualne z przedstawicielami LGD i społeczności lokalnej 	<p>Ewaluacja ex – post po 2020 roku</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ocena akceptacji przez społeczność lokalną przyjętych działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu - ocena stopnia osiągnięcia założonych dla planu komunikacji celów i wskaźników <p>ewaluacja ex – post</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocena akceptacji przez społeczność lokalną zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu - ocena stopnia osiągnięcia założonych dla planu komunikacji celów i wskaźników
--	--	--	---	--

Załącznik nr 3: Plan działania

CEL OGÓLNY nr1	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie(zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)		
Cel szczegółowy 1: Obszar z zadbaną przestrzenią publiczną o sprawnej infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i społecznej												PROW		
Przedsięwzięcie 1.1.1 Budowa, remont, wyposażenie obiektów i miejsc związanych z rozwojem obszaru w oparciu o lokalne zasoby	Liczba utworzonych, przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	3 szt	37,5	1 500 000	5 szt	100	100 000				8 szt	1 600 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.1.2 Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na potrzeby społeczne i kulturowe	Liczba zagospodarowanych miejsc przestrzeni publicznej	2 szt	33,33	1 000 000	5 szt	100	100 000				7 szt	1 100 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1				2 500 000			200 000					2 700 000		
Cel szczegółowy 2: Obszar atrakcyjny turystycznie – z mocną marką turystyczną Gór Sowich – promocja obszaru														
Przedsięwzięcie 1.2.1: Tworzenie i rozwijanie oferty promocyjnej regionu w oparciu o zasoby lokalne Gór Sowich	Liczba publikacji promocyjnych	5 szt	33,33	50 000	5 szt	66,66	50 000	5 szt	100	50 000	15 szt	150 000	PROW	Realizacja LSR / aktywizacja / projekty współpracy
	Liczba wydarzeń promocyjnych	5 szt	33,33	100 000	5 szt	66,66	100 000	5 szt	100	50 000	15 szt	250 000		Realizacja LSR / aktywizacja / projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 2				150 000			150 000			100 000		400 000		

Cel szczegółowy 3: Wykorzystanie zasobów lokalnych dla rozwoju lokalnej działalności gospodarczej													PROW		
Przedsięwzięcie 1.3.1 Wspieranie tworzenia nowych podmiotów	Liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw	5 szt	50	400 000	5 szt	100	400 000							PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.3.2 Rozwijanie podmiotów gospodarczych	Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw	4 szt	50	1 200 000	4 szt	100	1 000 000							PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3							1 600 000						3 000 000		
Razem cel ogólny 1							4 250 000				100 000		6 100 000		
CEL OGÓLNY nr 2	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres Programu	
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie(zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)			
Cel szczegółowy 1: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i budowanie poczucia lokalnej wspólnoty													PROW		
Przedsięwzięcie 2.1.1 Działania rozwijające potencjał społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych oraz edukacja przyrodnicza i klimatyczna	Liczba akcji / kampanii / wydarzeń	7 szt	41	100 000	7	82	100 000	3	100	40 000	17	240 000	PROW	Realizacja LSR / aktywizacja / projekty współpracy	
	Liczba przeprowadzonych warsztatów	5 szt	38	50 000	5	76	60 000	3	100	50 000	13	160 000	PROW	Realizacja LSR / aktywizacja / projekty współpracy	
Razem cel szczegółowy 1							150 000					90 000		400 000	

Cel szczegółowy 2: Włączenie społeczności lokalnej we wdrażanie LSR														
Przedsięwzięcie : 2.2.1 Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania – włączenie mieszkańców we wdrażanie LSR	Liczba szkoleń dla pracowników LGD	5 szt	45	10 000	4	81	10 000	2	100	5 000	11	25 000	PROW	Aktywizacja
	Liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych z mieszkańcami	5 szt	45	15 000	4	81	10 000	2	100	5 000	11	30 000	PROW	Aktywizacja
	Liczba stron internetowych / publikacji informacyjnych	15 szt	33	25 000	15	66	25 000	15	100	25 000	45	75 000	PROW	Aktywizacja
	Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	6 szt	35	30 000	6	70	30 000	5	100	25 000	17	85 000	PROW	Aktywizacja
	Liczba szkoleń dla organów LGD	5 szt	45	15 000	3	72	10 000	3	100	10 000	11	35 000	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 2				95 000			85 000			70 000		250 000		
Raem cel ogólny 2				245 000			245 000			160 000		650 000		
Razem LSR				4 495 000			1 995 000			260 000		6 750 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW												% budżetu poddziałania Realizacja LSR		
												3 000 000	50	

Załącznik nr 4 Plan Komunikacji

Termin	Cel komunikacyjny	Działania komunikacyjne	Adresaci	Środek/narzędzie komunikacyjne	Wskaźniki realizacji działań komunikacyjnych	Planowane efekty działań komunikacyjnych
Cały okres wdrażania	Rozpowszechnienie informacji dot. nowego okresu programowania oraz nowej LSR 2016-2022	Kampania informacyjna zorganizowana na terenie gmin objętych LSR, Doradztwo indywidualne	Mieszkańcy obszaru, potencjalni beneficjenci, w tym Grupy defaworyzowane określone w LSR	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Biuletyn Sowiogórski	Liczba opublikowanych komunikatów informacyjnych na stronach internetowych LGD i partnerów Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba wydań biuletynu Sowiogórskiego Liczba spotkań	Poinformowanie społeczności lokalnej o zasadach realizacji LSR Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości świadczonej pomocy Zwiększenie zainteresowania Mieszkańców działalnością LGD
Cały okres wdrażania	Utrzymanie dobrego wizerunku i rozpoznawalności LGD Partnerstwo Sowiogórskie	Kampania informacyjna Wydarzenia promocyjne Bieżące publikacje informacji Wydawnictwa i publikacje	Mieszkańcy obszaru, Potencjalni beneficjenci, Potencjalni partnerzy	Ogłoszenia w lokalnych mediach Stoiska informacyjne Mailing do potencjalnych wnioskodawców Strona internetowa LGD i partnerów Wydawnictwa promocyjne Udział w wydarzeniach promocyjnych Biuletyn Sowiogórski	Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie internetowej LGD i partnerów Liczba wydarzeń promocyjnych Liczba wydań Biuletynu Sowiogórskiego	Wzrost liczby mieszkańców rozpoznających LGD Wzrost liczby mieszkańców znających Założenia funkcjonowania LGD i wdrażania LSR Pozytywna ocena działalności LGD na rzecz rozwoju lokalnego
2016	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o planowanych naborach, zasadach sporządzania wniosków, celach, przedsięwzięciach i kryteriach oceny wniosków	Spotkania nt. zasad sporządzania wniosków i procedury ich wyboru przez Radę LGD Doradztwo indywidualne Warsztaty Wydawnictwa informacyjne	Potencjalni beneficjenci	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Ogłoszenia w lokalnych mediach Mailing do potencjalnych wnioskodawców	Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba zorganizowanych spotkań w formie bezpośredniej Liczba opublikowanych postów na stronie LGD i partnerów Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwościach składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR Zwiększenie zainteresowania mieszkańców działalnością LGD

					Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem	
2017	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o planowanych naborach, zasadach sporządzania wniosków, celach, przedsięwzięciach i kryteriach oceny wniosków	Spotkania nt. zasad sporządzania wniosków i procedury ich wyboru przez Radę LGD Doradztwo indywidualne Warsztaty Wydawnictwa informacyjne	Potencjalni beneficjenci	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Ogłoszenia w lokalnych mediach Mailing do potencjalnych wnioskodawców	Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba zorganizowanych spotkań w formie bezpośredniej Liczba opublikowanych postów na stronie LGD i partnerów Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwościach składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR Zwiększenie zainteresowania mieszkańców działalnością LGD
2018	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o planowanych naborach, zasadach sporządzania wniosków, celach, przedsięwzięciach i kryteriach oceny wniosków	Spotkania nt. zasad sporządzania wniosków i procedury ich wyboru przez Radę LGD Doradztwo indywidualne Warsztaty Wydawnictwa informacyjne	Potencjalni beneficjenci	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Ogłoszenia w lokalnych mediach Mailing do potencjalnych wnioskodawców	Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba zorganizowanych spotkań w formie bezpośredniej Liczba opublikowanych postów na stronie LGD i partnerów Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwościach składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR Zwiększenie zainteresowania mieszkańców działalnością LGD
2019	Poinformowanie lokalnej społeczności o efektach realizacji LSR w latach 2016-2018	Wydawnictwa i publikacje Wydarzenia promocyjne Konkursy Wizyty studyjne	Ogół mieszkańców Potencjalni beneficjenci	Publikacje promocyjne Wydarzenia promocyjne Wizyty studyjne u wnioskodawców, którzy zrealizowali operacje w ramach LSR	Liczba wydanych publikacji promocyjnych Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promocyjnych Liczba uczestników wizyt studyjnych do wnioskodawców,	Wzrost wiedzy społeczności lokalnej nt. realizowanych wokół nich projektów Podwyższenie świadomości dot.

					którzy zrealizowali operacje w ramach LSR Liczba uczestników konkursów	działalności LGD Pobudzenie społeczności lokalnej do włączenia się w realizację LSR
2019	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o planowanych naborach, zasadach sporządzania wniosków, celach, przedsięwzięciach i kryteriach oceny wniosków	Spotkania nt. zasad sporządzania wniosków i procedury ich wyboru przez Radę LGD Doradztwo indywidualne Warsztaty Wydawnictwa informacyjne	Potencjalni beneficjenci	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Ogłoszenia w lokalnych mediach Mailing do potencjalnych wnioskodawców	Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba zorganizowanych spotkań w formie bezpośredniej Liczba opublikowanych postów na stronie LGD i partnerów Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwościach składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR Zwiększenie zainteresowania mieszkańców działalnością LGD
2020	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o planowanych naborach, zasadach sporządzania wniosków, celach, przedsięwzięciach i kryteriach oceny wniosków	Spotkania nt. zasad sporządzania wniosków i procedury ich wyboru przez Radę LGD Doradztwo indywidualne Warsztaty Wydawnictwa informacyjne	Potencjalni beneficjenci	Komunikacja bezpośrednia Komunikacja telefoniczna Komunikacja e-mailowa Komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD i partnerów Ogłoszenia w lokalnych mediach Mailing do potencjalnych wnioskodawców	Liczba udzielonego Doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej Liczba zorganizowanych spotkań w formie bezpośredniej Liczba opublikowanych postów na stronie LGD i partnerów Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach / Liczba potencjalnych wnioskodawców do których zostały wysłane informacje mailingiem	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwościach składania wniosków na operacje w ramach budżetu LSR Zwiększenie zainteresowania mieszkańców działalnością LGD
2020	Poinformowanie lokalnej społeczności o efektach realizacji LSR	Wydawnictwa i publikacje Wydarzenia promocyjne Konkursy Wizyty studyjne Publikacje prasowe	Ogół mieszkańców Potencjalni beneficjenci	Publikacje promocyjne Wydarzenia promocyjne Wizyty studyjne u wnioskodawców, którzy zrealizowali operacje w ramach LSR	Liczba wydanych publikacji promocyjnych Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promocyjnych Liczba uczestników wizyt studyjnych do wnioskodawców,	Wzrost wiedzy społeczności lokalnej nt. realizowanych wokół nich projektów Podwyższenie świadomości dot.

					którzy zrealizowali operacje w ramach LSR Liczba uczestników konkursów	działalności LGD Pobudzenie społeczności lokalnej do włączenia się w realizację LSR
Cały okres wdrażania /po każdym naborze wniosków/	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie.	Badanie satysfakcji wnioskodawców dotyczące jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy	wnioskodawcy	ankiety	Ankiety rozesłane do wnioskodawców	Informacja zwrotna dotycząca jakości świadczonej pomocy, kryteriów oceny wniosków, procedur

Załącznik nr 5 Budżet

Zakres wsparcia	Plan finansowy (PLN)
	PROW
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	6 000 000
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	120 000 ^(2%)
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 000 000
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	450 000
razem	7 570 000

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020				
	Wkład EFRROW (PLN)	Budżet państwa (PLN)	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)	RAZEM (PLN)
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	2 227 050	1 272 950		3 500 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 590 750		909 250	2 500 000
razem	3 817 800	1 272 950	909 250	6 000 000